

МАУП

Міжрегіональна
Академія управління
персоналом

Збірник наукових праць

Випуск XVIII

**ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ
ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ
XX-XXI СТОЛІТЬ**

Хмельницький - 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ
імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України
Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

**ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ
ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ
В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ
XX–XXI СТОЛІТЬ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 18

Я – УКРАЇНА

Хмельницький
2025

УДК 32:93/94, 32:93/94
ББК 63.3(4Укр)
З 162

З 162 Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті історичних подій XX–XXI століть : зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП. Хмельницький : Вид-во МАУП, 2025. Вип. 18. 146 с.

НДДКР УкрІНТЕІ: 0123U104480

У збірнику наукових праць вміщено статті XXIV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті трагічних подій XX–XXI століть».

Редакційна колегія:

Головний редактор: Білий Л. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, голова Вченої ради Хмельницького інституту МАУП.

Члени редакційної колегії:

Авсієвич А.В., доктор філософії в галузі права; **Гаюр І.Й.**, кандидат юридичних наук, доцент; **Гуменникова Т.Р.**, доктор педагогічних наук, професор; **Галатир В.В.**, кандидат історичних наук, доцент; **Гуменюк А.Ф.**, кандидат економічних наук, доцент; **Дацюк О.А.**, кандидат богослов'я; **Жданкіна Л.К.**, кандидат юридичних наук; **Ковальчук Т.В.**, кандидат історичних наук, доцент; **Коломієць О.М.**, кандидат філологічних наук; **Костенко Д.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Олійник В.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Осмолян В.А.**, кандидат юридичних наук; **Охман О.В.**, кандидат юридичних наук; **Парандій В.О.**, кандидат історичних наук, доцент (відповідальна за випуск); **Пеглюк Ю.С.**, кандидат юридичних наук, доцент; **Савчук Л.О.**, кандидат педагогічних наук, доцент.

Рецензенти:

Адамський В.Р., кандидат історичних наук, доцент

Євменчук О.В., кандидат історичних наук, доцент

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Хмельницького інституту
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 10 від 24 листопада 2025 р.)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
Білий Л.Г., Парандій В.О. ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ.....	10
Вітюк О.О. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА (2001 – 2004).....	16
Городнюк Л.С. ОСОБЛИВОСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ МЕДІАТРАВМУВАННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ЗА ЧАСИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....	24
Копельчак М.П., Дорохін А.О. ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ТЕХНОЛОГІЙ: ВІД ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК.....	32

Лавренко Є., Тенькова З. ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ XXI СТОЛІТТЯ.....	39
Лещенко В., Тенькова З. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ: ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ, БОРІТЬБА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	42
Макогончук Н.В., Волощук Т.Ю. ДИСКУРС ПРО ГРОМАДСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ВИКЛИКИ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В XXI СТОЛІТТІ.....	46
Макогончук Н.В., Данилюк А.С. ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ ОСВІТНІХ СИСТЕМ У ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	54
Макогончук Н.В., Кардаш А.В. ВІЙНА ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КУЛЬТУРНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ.....	62
Макогончук Н.В., Мазур Д.Ю. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА XXI СТОЛІТТЯ ЯК ФАКТОР КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	66

Макогончук Н.В., Трембак С.І. ПЕТРО БОЛБОЧАН: ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА.....	73
Марченко Д.В. УЯВЛЕННЯ ПРО ТІЛЕСНУ КРАСУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ.....	83
Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф., Чорний Е.В. НАЦІОНАЛЬНА І РЕЛІГІЙНА ІДЕЇ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПОЛІ: СПРОБА АНАЛІЗУ.....	91
Монастирський Б., Парандій В.О. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ДИРЕКТОРІЇ УНР.....	104
Павленко Б., Тенькова З. ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ТА ДЕРУСИФІКАЦІЯ ЯК ЕТАПИ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ.....	111
Русов А., Тенькова З. СОЦМЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ.....	115
Старик О. РОЛЬ ОСВІТИ У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ПОДІЙ СЬОГОДЕННЯ.....	119

Столяренко О.В., Столяренко О.В. ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....	123
Шемерда О.В. УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У XX–XXI СТОЛІТТЯХ.....	130
Шемерда В.Є., Шемерда О.В. НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	135
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	140

ПЕРЕДМОВА

Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу є одним з ключових напрямів сучасних гуманітарних та історичних досліджень, що відображають розвиток суспільної думки, політичної культури та культурної ідентичності України протягом ХХ–ХХІ століть. У цьому контексті Всеукраїнські науково-практичні конференції «Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті історичних подій ХХ–ХХІ століть», які з 2001 року проводяться у Хмельницькому інституті МАУП, стали важливою платформою для наукового обговорення цих складних і багатовимірних проблем.

Ця конференція об'єднує науковців, викладачів, студентів та фахівців з різних закладів освіти та наукових установ, що забезпечує міждисциплінарний підхід до дослідження історичного розвитку української нації, формування її самосвідомості та ролі національної ідеї як чинника культурної єдності. Наукові доповіді та дискусії охоплюють низку важливих тем, серед яких війни та революції ХХ століття, боротьба за державність, історична пам'ять про Голодомор 1932–1933 років, вплив політичних трансформацій та зовнішніх викликів на національну ідентичність українців.

Актуальність збереження національної ідеї обумовлена потребою консолідації суспільства у періоди великих історичних потрясінь. В умовах ХХ століття Україна пережила численні випробування — від революційних подій початку

століття до репресій, Голокосту та Голодомору, Другої світової війни та політики радянського тоталітаризму. Ці драматичні сторінки історії спричинили значні втрати в культурній, демографічній та духовній сферах життя українського народу. У XXI столітті, у контексті російської агресії та сучасної війни, питання національної єдності і самосвідомості знову набувають виняткового значення як фактор збереження державності та культурної спадщини.

Наукові видання, підготовлені за результатами конференцій, включають збірники праць, де систематизуються історичні джерела, аналітичні розвідки та інтерпретації процесів національного становлення. Вони сприяють розвитку академічної думки про сутність національної ідеї, її трансформацію під впливом історичних подій та ролі освітніх і культурних інституцій у підтримці національної самосвідомості молодого покоління.

Збереження національної ідеї та національної самосвідомості – це не лише історичне дослідження, але й активна соціально-культурна діяльність, спрямована на зміцнення ідентичності українського народу, що дозволяє глибше зрозуміти минуле та творити майбутнє незалежної і суверенної України.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Білий Л.Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Парандій В.О.,
кандидат історичних наук, доцент
(м.Хмельницький)

ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Україна нині перебуває в умовах повномасштабної війни, що створює пряму загрозу її територіальній цілісності та суверенітету. За цих обставин особливої актуальності набуває ідея соборності, яка уособлює національну єдність і є визначальним чинником у справі захисту державних кордонів та незалежності. Саме соборність формує підґрунтя внутрішньої консолідації суспільства, без якої неможливе ефективне протистояння зовнішній агресії. Рівень згуртованості українського народу безпосередньо впливає на спроможність держави відстоювати власну територію.

Історичний досвід України засвідчує, що соборність і територіальна цілісність завжди відігравали провідну роль у процесах державотворення та збереження національної ідентичності. Усвідомлення значущості цих категорій дає змогу враховувати уроки минулого й виробляти ефективні стратегії зміцнення державності. У сучасній боротьбі за збереження своїх кордонів Україна спирається на норми

міжнародного права, відповідно до яких принципи єдності та недоторканності територій є загальновизнаними.

Соборність належить до чотирьох базових суспільно-державних цінностей України поряд із самобутністю, волею та гідністю. Вона трактується як неподільність усіх українських земель, духовна єдність українців, що проживають на території держави, а також згуртованість усіх громадян незалежно від їхнього національного походження чи релігійних переконань, спрямована на утвердження реального суверенітету, незалежності та побудову демократичної й успішної національної держави. У сучасних умовах українське суспільство по-новому осмислює та утверджує соборність як невід’ємну рису незалежної України, що є ключовою передумовою збереження її територіальної цілісності.

«Територіальна цілісність – це принцип, який визнає недоторканність території держави без її поділу чи контролю з боку інших країн. Територія держави є недоторканною та цілісною і не має бути порушена зовнішніми силами. Територіальна цілісність держави – ключовий принцип усіх базових міжнародних документів, зокрема Статуту ООН. Будапештський меморандум, який США, Велика Британія та Росія підписали з Україною у 1994 р., що мав би захищати Україну у випадку, якщо хтось буде посягати на територіальну цілісність країни, не спрацював як у 2014 р., так і у 2022 р.» [1]

Аналіз офіційної позиції України та заяв керівників іноземних держав дозволяє зробити низку принципових висновків. По-перше, будь-які поступки щодо суверенітету та територіальної цілісності України є неприйнятними за своєю суттю. По-друге, у міжнародному середовищі утверджується

зовнішньополітичний принцип «Нічого про Україну без України», який має стати ключовою засадою взаємодії України з партнерами, зокрема з НАТО. По-третє, міжнародна спільнота декларує готовність підтримувати Україну стільки часу, скільки буде необхідно для досягнення перемоги, а звільнення українських територій від російської окупації розглядається як спільна стратегічна мета.

Водночас наголошується, що деокупація всієї території України та припинення активної фази бойових дій не означають автоматичного завершення війни. З метою недопущення нових актів агресії проти України та загроз міжнародній безпеці антивоєнна коаліція має сприяти створенню таких умов, які б зумовили глибокі внутрішні трансформації в Російській Федерації та стали запорукою тривалого миру, про що йдеться у позиційному документі представників українського громадянського суспільства «Ніколи знову 2.0. Маніфест сталого миру» [2].

В умовах повномасштабної війни надзвичайно актуальним залишається заклик до єднання в соборності як необхідної передумови перемоги. Повне відновлення територіальної цілісності та суверенітету України в межах міжнародно визнаних кордонів станом на 1991 рік визначається стратегічною метою держави. Ідея соборності при цьому постає як ключовий чинник успішного спротиву зовнішній агресії та водночас як одна з базових національних цінностей українського народу.

Разом із тим, з огляду на ситуацію на фронті, обмеженість військових ресурсів та неоднозначність позицій окремих союзників, досягнення територіальної цілісності в

умовах війни потребує застосування комплексних політичних, дипломатичних і воєнних стратегій. Серед можливих інструментів розглядаються дипломатичні та мирні переговори, міжнародне посередництво, економічні санкції, активні військові дії та всебічна підтримка з боку партнерів. Вирішальним чинником залишається перемога на полі бою та повне витіснення російських окупаційних сил з території України, що зумовлює необхідність наявності чіткого й послідовного плану деокупації.

У науковому дискурсі поняття територіальної цілісності виступає одним з центральних та визначальних елементів, що формують уявлення про національні інтереси України. Саме актуальність обговорення цього питання значно зросла у політичній комунікації останніх років у зв'язку з численними викликами та загрозами державності.

Територіальна цілісність у цьому контексті розглядається не лише як юридично закріплене твердження про межі держави, але й як просторовий та політичний фундамент, що забезпечує можливість суверенного існування української держави. Це поняття визначає, що кордони України мають відповідати тим, що існували на момент проголошення незалежності 24 серпня 1991 р., а будь-які зміни кордонів на шкоду національним інтересам розглядаються як загроза національній безпеці.

Однією з головних функцій категорії «територіальна цілісність» є закріплення приналежності всіх територій до єдиного державного простору, що є передумовою для реалізації політичних, економічних і соціальних прав та свобод громадян. У межах національних інтересів ця цілісність стає

символом недоторканності та єдності держави, що не допускає зовнішніх посягань чи сепаратистських тенденцій. 2

Лісничук О. підкреслює, що в дискурсі національних інтересів територіальна цілісність поєднується з поняттями суверенітету та національної ідентичності, стаючи однією з найважливіших умов для збереження державності. Вона не лише юридично фіксується в Конституції (зокрема, у ст. 2 та ст. 17 про захист територіальної цілісності), але й репрезентує цінність, що лежить в основі спільної ідентичності українців. [3]

У науковому аналізі також підкреслюється, що розбудова політики, спрямованої на збереження територіальної цілісності, включає правові, політичні та соціальні механізми захисту державних кордонів, які мають бути ефективними у протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Такі підходи також сприяють виробленню стратегічних орієнтирів у державній політиці та суспільних дискусіях про майбутнє України.

Отже, територіальна цілісність не лише закріплюється юридично, але й інтегрується у національний дискурс як фундаментальний елемент національної безпеки та інтересів, що визначає сучасне розуміння української державності і перспективи її розвитку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бевз Т. Територіальна цілісність і соборність України: сучасні виклики. // Українознавство. 3 (92). 2024. С. 8-29.

2. Ніколи знову 2.0. Маніфест сталого миру. Режим доступу: <https://sustainablepeacemanifesto.org/ua/> (дата звернення: 17.12.2025 р.)

3. Лісничук О. «Територіальна цілісність» у дискурсі національних інтересів України. // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. К., 2009. Вип. 44 (під серія «Курасівські читання»). С.65-72.

Вітюк О.О.,
кандидат історичних наук
(м. Вінниця)

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА (2001 – 2004)

Проголошення незалежності України та Республіки Молдова у 1991 р. актуалізувало проблему двосторонньої співпраці у сфері етнополітики та захисту прав національних меншин. Процес європейської інтеграції та необхідність розбудови добросусідських відносин з Республікою Молдова зумовили особливу увагу України до захисту прав та інтересів української національної меншини, яка проживає на території цієї держави. Українці в Молдові є однією з найбільших етнічних груп, що історично та культурно пов'язана з Батьківщиною. У цьому контексті діяльність державних органів міграційної служби України набуває стратегічного значення, оскільки вона виходить за рамки суто регулювання міграційних потоків і стає інструментом реалізації зовнішньої етнополітики та культурно-гуманітарної дипломатії.

Забезпечення прав національних меншин є фундаментальним елементом міжнародного права та двосторонніх українсько-молдовських відносин. Роль міграційної служби у цьому процесі є багатоаспектною,

включаючи сприяння культурному обміну, освітній підтримці та правовому захисту громадян України та етнічних українців, які проживають у Молдові.

Незважаючи на значний науковий доробок з питань міграційних процесів та зовнішньої політики, комплексний аналіз конкретних форм, методів та механізмів діяльності державних органів міграційної служби України у 2001 – 2004 рр., спрямованих на підтримку української меншини в Республіці Молдова, залишається недостатньо вивченим. Вивчення напрацьованого досвіду дозволить виявити ефективні моделі міждержавної співпраці та оцінити вплив регіональних та центральних міграційних структур на збереження національної ідентичності українців за кордоном.

Мета статті полягає у комплексному аналізі та узагальненні діяльності державних органів міграційної служби України щодо забезпечення політичних, культурних та освітніх прав української національної меншини в Республіці Молдова, виявленні проблем та перспектив цієї взаємодії.

Українці у Республіці Молдова є найбільш чисельною національною меншиною, що складає приблизно 600 тис. чол. або 13,8 % всього населення країни (станом на 2001 р.). У 344 населених пунктах Республіки Молдова розміщено місця компактного проживання українців. Частка українців серед населення Придністровського регіону складає приблизно 250 тис. чол. (36 %). Більшість українців зосереджено у Тирасполі, Бендерах, Бельцях, Рибниці, Слободзейському та Дубосарському районах [1, арк. 70].

Правова особливість перебування українців на території Придністров'я полягає в тому, що громадянство цієї

невизнаної республіки не дає можливості навчатися чи працювати за її межами. Внаслідок цього населення Придністров'я, у тому числі українці, прагнули одержати громадянство сусідніх держав. Як наслідок, на території Придністров'я проживають громадяни Республіки Молдова, України та російської федерації.

Серед українських громадських організацій, які підтримувались державних органів міграційної служби нашої держави, та діяли у Республіці Молдова, відзначимо Українську громаду в Республіці Молдова, Союз українців Республіки Молдова, Товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Благодійний фонд «Відродження» та Жіночу громаду українок Республіки Молдова. У Кишиневі функціонувала Координаційна рада українських національно-культурних організацій Молдови (голова – М. Олійник). У Придністров'ї активно діяла громадська організація «Союз українців Придністров'я ім. О. Бута», що очолював українець В. Бондар, а Дубосарське товариство українців Придністров'я очолював О. Шиян.

Національно-культурному відродженню українців у Молдові сприяли Указ Президента Республіки Молдова «Про заходи щодо забезпечення розвитку української національної культури в республіці», на підставі якого було прийнято відповідну Постанову Уряду Республіки Молдови «Про виконання Указу Президента РМ від 22 лютого 1991 р. «Про заходи щодо забезпечення розвитку української національної культури в республіці» [1, арк. 70]. Водночас, у законодавчому полі Республіки Молдова не було єдиного нормативно-правового документи, який би регламентував міжнаціональні

відносини, забезпечував необхідними правами і надавав легітимні гарантії вільної культурно-просвітницької самореалізації національними меншинами Республіки Молдова.

У Республіці Молдова нараховувалось 52 державні школи з викладанням української мови, літератури, народознавства, у яких навчались 8034 учні (у 496 класах). Кількість державних шкіл з викладанням ряду предметів українською мовою – 3 (307 учнів у 307 класах). В основу системи освіти Придністров'я були покладені російські програми, на базі яких змушена була працювати єдина у Молдові українська школа в Рибниці. Це створювало величезні труднощі через розбіжність російських програм і українських підручників, на що скаржились як діти, так і вчителі. У вересні 2003 р. було відкрито українську гімназію № 3 ім. І. Котляревського в м. Бендери, що почала працювати по українських програмах, на базі українських підручників і методичних посібників [2, арк. 71].

Незважаючи на певні досягнення в освітній сфері, все ж таки слід констатувати негативний вплив ряду факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру, що згодом все помітніше гальмувало процес залучення українців Молдови до вивчення рідної мови, поширення і урізноманітнення своєї культури. Слід зазначати, що в тих навчальних закладах, де завдяки ініціативі вчителів-ентузіастів введено вивчення української мови, згодом усе чіткіше визначались тенденції до згортання вивчення української мови і літератури. Це було пов'язано зі ставлення офіційного Кишинева на початку 2000-х

рр. до задоволення потреб етнічних українців та уповільненим введенням української мови як навчальної дисципліни.

Ще на початку 1990-х рр. українські товариства в Республіці Молдова почали видавати ряд газет, але через фінансові труднощі припинили цю роботу. Видавались лише ті друковані засоби масової інформації українських об'єднань, що випускали свої матеріали в додатках до місцевих газет. Таким чином, у Республіці Молдова на початку 2000-х рр. були фактично відсутні місцева українська періодика, книгарні, театри і професійні художні колективи. На всю республіку діяла єдина українська бібліотека ім. Л. Українки в м. Кишинів [3, арк. 72].

Державний комітет України у справах національностей та міграції (далі – Держкомнацміграції) з розумінням ставився до специфіки стану української громади в Республіці Молдова та Придністров'ї. Саме тому, за його активної діяльності, було налагоджену співпрацю у напрямку забезпечення національно-культурних, мовних та освітніх потреб українців Придністров'я. У листопаді 2002 р. та вересні 2003 р. делегація Держкомнацміграції двічі відвідала Придністров'я та взяла участь у відкритті перших українських класів в селах Катеринівка, Окниця та Кам'янка та української гімназії ім. І. Котляревського в м. Бендери. У 2004 р. Держкомнацміграції передав у дарунок вчителям українських класів Молдови комплекти учнівських демонстраційних таблиць і літературу, а також учнівську літературу, посібники і національну символіку для культурно-інформаційного центру при Дубосарському товаристві українців Придністров'я «Промінь» і українських класів Придністров'я [3, арк. 72].

Водночас, поточний стан справ потребував пошуку шляхів поліпшення положення української національної меншини в Республіці Молдова. Для вирішення проблем проживання української національної меншини в Молдові варто було порушити наступні пропозиції, які на були реалізовані на початку 2000-х рр. Зокрема, варто було прийняти законодавцем Республіки Молдова нормативно-правовий акт, який би регламентував міжнаціональні відносини, забезпечував необхідними правами і надавав легітимні гарантії вільної культурно-просвітницької самореалізації українській національній меншини у Молдові. Для розвитку україномовних періодичних видань, розширення мережі книгарень і бібліотек, театрів і професійних художніх колективів, слід було отримати державне сприяння Республікою Молдова. Також, державної підтримки не вистачало у вирішенні проблем прийому радіо- і телепередач України на територіях компактного проживання українців у Республіці Молдова та Придністров'ї [4, арк. 69].

Діяльність органів міграційної служби України у 2001 – 2004 рр. виходила за рамки суто міграційного регулювання і набула функцій інструменту зовнішньої етнополітики. Досить часто вони виконували роль ключового оператора державної політики щодо збереження етнокультурної ідентичності української меншини в Молдові. Однак, нечітке інституційне розмежування повноважень між державними органами міграційної служби України та іншими відомствами, іноді призводило до фрагментарності та дублювання функцій, знижуючи загальну ефективність державної підтримки.

Пріоритетними напрямком роботи органів міграційної служби України та її попередників була підтримка культурно-освітніх потреб української національної меншини у Молдові. Це включало організацію обміну студентами та викладачами, постачання україномовних підручників та методичних матеріалів для шкіл Республіки Молдова з викладанням українською мовою; співпрацю з українськими культурними товариствами та надання їм організаційної та консультаційної допомоги для проведення фестивалів, конференцій та інших заходів, спрямованих на збереження національної ідентичності; забезпечення доступу меншини до українських ЗМІ та інформаційних ресурсів. Незважаючи на ці зусилля, обсяги фінансової та матеріальної допомоги часто були недостатніми для задоволення реальних потреб численної меншини, що було спричинено обмеженістю державного фінансування гуманітарних програм.

Постійна робота органів міграційної служби України сприяла імплементації двосторонніх угод між Україною та Молдовою щодо забезпечення прав меншин. Органи міграційної служби брали участь у консультаційних механізмах та робочих групах, спрямованих на вирішення проблем, пов'язаних із правовим статусом, реєстрацією та соціальним захистом етнічних українців, які могли мати подвійне громадянство чи статус репатріантів. Це дозволило підвищити рівень правової захищеності українців у Молдові, хоча існуючі проблеми, пов'язані з визнанням освітніх документів та пенсійним забезпеченням, вимагали подальшого узгодження.

Як підсумок відзначимо, що у 2001 – 2004 рр. діяльність державних органів міграційної служби України у сфері забезпечення прав української національної меншини в Республіці Молдова стала важливим інституційним кроком у реалізації зовнішньої етнополітики. Вона заклала організаційно-правові основи для підтримки культурно-освітньої сфери. Проте для підвищення ефективності необхідна інституційна реформа з чітким визначенням єдиного відповідального органу, що має стабільне фінансування для реалізації довгострокових та комплексних програм соціальної, освітньої та культурної підтримки української меншини

Список використаних джерел та літератури:

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 26. Арк. 70.
2. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 26. Арк. 71.
3. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 26. Арк. 72.
4. ЦДАВО України. Ф. 5252. Оп. 5. Спр. 26. Арк. 69.

Городнюк Л.С.,

аспірантка

(м. Одеса)

orcid.org/0000-0003-1411-3527

ОСОБЛИВОСТІ ВІРТУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ МЕДІАТРАВМУВАННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ЗА ЧАСИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

В цифрову добу інформаційно-психологічний вплив досяг космічних масштабів. Інформація стала головним продуктом епохи. Її надзвичайно багато, вона шалено атакує споживача, вона – про все і часто про те, чого насправді ніколи не було, що штучно змодельовано у віртуальному вимірі. Ми щомиті отримуємо нові повідомлення про те, що нас начебто цікавить, що від нас начебто залежить, якими ми маємо бути, що ми маємо робити, що нам має подобатися, чому ми маємо відповідати. Наш габітус, наш спосіб і темп життя, поведінковий патерн змодельовані не нами. Пірнувши в гіперреальність, людина не обмежується тим, що їй цікаво чи потрібно, вона не практично не здатна приховатися від хроніки світових подій в усьому їхньому різноманітті, і весь час знаходиться на перетині потрібної і непотрібної, корисної і некорисної, бажаної і небажаної інформації, флуда, спама, флейма, фейків, діпфейків, іноді ненавмисної дезінформації, а безглузлого і численного цифрового сміття, який відбирає час і

психічне здоров'я. Будь-які кордони в поширенні інформації перестали існувати.

Оскільки інформації багато, вона неспинна і різноманітна, вона сигналізує нам з месенджерів, різних платформ і сервісів, вона докорінно змінює природу людської уваги, людської пам'яті, людського мислення в тому їхньому розумінні, яке було в доцифрову еру.

Але відносини «людина – люди», «людина – світ», «суспільство – світ» і в цифрову добу відбуваються не тільки у гіперреальності, а і у фізичному вимірі. Свобода і соціальна взаємодія українців відбуваються в умовах жорстокої тривалої війни – більше 10 років вже минуло з моменту анексії Криму і початку бойових дій на Донбасі, коли наративи війни прийшли в кожний дім, в кожне серце, змінивши попередню картину світу і стали уявлення про свободу і соціальну взаємодію. 10 років українці живуть з намаганням збагнути, що у XXI сторіччі на території власної країни, 16-річний громадянин України, футболіст із Краматорська Степан Чубенко був викрадений за жовто-синю стрічку на рюкзакові та закатований і розстріляний бойовиками. Це була не єдина, а одна із перших жертв російсько-української, на той момент гібридно-маніпулятивної війни, яких загинуло немало, і багато хто насильницькою, мученицькою смертю ще до повномасштабного вторгнення. Особливість масової соціальної взаємодії та соціального впливу доби постправди – «чорна» пропаганда, коли брехня видається за правду, а правда за брехню, реальне за вигадане, а вигадане за реальне.

Через 10 років, у 2024 році, більше як 6,4 млн біженців з України, що виїхали в інші країни та 4,9 млн внутрішньо

переміщених осіб, своїм життєвим прикладом відповідають на питання, чи вільно живе людина в цифрову добу, чи вільно вона розпоряджається своєю долею і прагненнями. Ні! Однією з властивостей цифрової дихотомії, яка червоною лінією, маркером доби маніфестує в поведінці Номо Digitalis є протиріччя, закладене в усьому. Люди, які завдяки інтернету відчували багато свободи, замислюючись, стикаються з тим, як багато стало несвободи[2].

Як сказав один український військовий блогер: «Ми живемо в той час, коли за кадром не лишається абсолютно нічого». Віртуальний простір кожного користувача наповнений флудом, фейками, флеймом, нісенітницею, численними чужими наративами людей або ботів, що без проблем і кордонів опиняються в полі нашої уваги.

В добу розвинутих інформаційних війн фейків настільки забагато, що проблема прийняла форму реальної небезпеки – для конкретних людей, груп людей і навіть держав. Екзистенційний виклик цифрової людини – проблема медійного впливу, соціального пресингу, міжособистісних конфліктів (особливо чутливої у вразливих верств населення – в першу чергу, дітей, людей похилого віку, які соціокультурно і цінносно не підготовлені до агресивної поведінки, цькування, гейтспічу, дискримінації). В ній є і свій макрорівень – інформаційні війни і кібератаки, інформаційно-психологічні операції в їхньому великому різноманітті і характері, а є рівень малих груп – конфлікти між френдами, підписниками однієї спільноти або знайомими по виміру офлайн (які можуть мати самотійну природу або теж бути спровоковані професійними рейдж-фармерами), але в будь-якому випадку це створює

певну атмосферу буття, яке не можна перемкнути як режими офлайн і онлайн.

Розквіт цифрової доби та медійний бум не тільки співпали в історичному часі з тривалою російсько-українською війною, а і зумовили її. Важлива особливість і унікальна властивість цієї війни – її *медійність*: окрім руйнації звичного життя багатомільйонної нації, додала до решти щоденних випробувань багато напруженого, трагічного, драматичного, натуралістичного, емоційного контенту [2]. Фактична трансляція (а часто і пряма трансляція, стріми «без фільтрів») великої кількості подій - з передової, з окупованих територій, під час бомбардувань, з натуралістичними детальними кадрами та емоційно забарвленою ненормативною лексикою, безперервний сторітелінг людських долей з трагедіями, втратами, пораненнями, боротьбою, насильством, знущаннями, навіть звірствами, але одночасно й історії з гепіендом (визволили, вирвалися, зустріли рідних, повернулися, вижили, успішно прооперували тощо). Екзистенціальний вимір розгортання медіатравматичного досвіду – координати опозицій життя і смерті, свободи і беззмістовності, ізоляції і самотності, ентузіазму і страху (ДОБРОНОСОВА). Ми не можемо відмовитися від значної частини інформації: у нас є потреба знати, потреба слідкувати за перебігом подій і бути у курсі, але платимо ми за це інформаційною залежністю (зізнаймося, що більшість починає свій ранок з моніторингу телеграм-каналів та інших джерел, що висвітлюють війну, а потім ще багато разів за день слідкуємо за оновленням хроніки), а також таким непростим психологічним випробуванням як бачити війну в деталях, у всій її жахливій

правді, а це означає – травмованістю, інформаційною інтоксикованістю [2]. Крупним планом це бачать і дорослі, і діти.

В смартфоні кожного з нас – війна в її анатомічних подробицях.

Інформаційно-психологічний вплив (ІПсВ) – це вплив на свідомість та підсвідомість людини або соціальних груп (малих і великих) з метою внесення змін у їхню поведінку та світогляд[5]. Онлайн-комунікація та нові медіа в їхньому цифровому розмаїтті є полем комунікативного ризику і психологічного травмування. Сугестивні системи впливу, навіювання, моделювання вподобань, політичний і світоглядний нейромаркетинг, навмисне викривлення й спотворення інформації, штучне створення упереджень, соціальних страхів і паніки – все це в неспинному процесі спрямоване на сучасну людину. Нові форми медіакомунікації можуть бути осмислені як радикальний феномен, який «випробовує межі людського і нелюдського, внутрішнього і зовнішнього, формує вектори їхнього зміщення», здатні інтенсифікувати страхи, а сучасні медіакомунікаційні технології можуть використовуватися і для менеджменту страхів [3]. Часто люди обирають медіаджерела тому, що їхній зміст, форма, наративи, близькі їм за поглядами і цінностями: в сучасному медіадискурсі споживання тільки тих медійних продуктів, позиція яких збігається з особистою називають «егокастингом», і він є важливим відображенням нашої картини світу, яка цікавиться максимально великим діапазоном реальності, або тішиться «бажаним як дійсним» наодинці з обраним репертуаром власного девайсу. Егокастинг заважає

руйнуванню стереотипів, підживлює певні упередження, плекає навішування ярликів.

Але сьогодні, на тлі інформаційної експансії, навіть якість обраних медіаджерел не гарантують захисту від інформаційної травми: діапазон трагедій настільки великий, як і вир інформації. Можна усіляко уникати відеофайлів з передової, сцен катувань, розстрілів, допитів, і зустріти у стрічці зображення грайливого рудого котеня, милуватися, як воно муркочить на руках дитини, а потім побачити надпис: «Наступного дня вони загинули в Маріуполі». Такі історії часто призводять до так званої «травми свідка», коли відчувається «почуття безсилля через неможливість втрутитися й допомогти, і пов’язані із цим почуття провини й сорому» [1]. Онлайн-формам міжособистісної комунікації притаманний високий рівень соціальної *контагіозності* – інформаційної заразливості [2]. Звісно, що суспільство, яке щодня знаходиться в середині жорсткої тривалої війни, без визначеності, без розуміння, коли і яким саме чином ця війна скінчиться – сензитивне, тривожне, збуджене, уразливе.

Медіатравма – проблема нова, як і все поле цифрового медійного впливу, у філософському дискурсі, так і в інших людинознавчих та поведінкових науках. Психологи тлумачать медіатравму як психічну травму, що «виникла під інтенсивним впливом медіаповідомлень, медіаконтенту, отримана з використанням медіазасобів; та як шкідливу для психіки реакцію на емоційно значущу подію, що зачіпає значущі сфери існування людини, і пов’язана із сильними, стресовими впливами на психіку, загрозою для життя». Природа медіатравми має екзистенційно-ситуаційний характер і є

прикладом граничної ситуації, в якій мають шанси увиразнитися екзистенціали існування [3]. Тенденції цифрової доби такі, що психоаналітики вважають травму однією з нових норм соціального зв'язку, поряд з психозом та сексуалізацією суспільства[4]. Таку норму як відбиток цифрової доби можна філософськи прийняти, але складно передбачити, які психічні, психологічні, соціальні, громадські і навіть історичні наслідки будуть не тільки у такого загального випробування, як війна, а у такого її різновиду як медійна травма, котра може бути не тільки індивідуальною, а і колективною [1], а колективна травма не обмежується однією ураженою генерацією, а утворює механізми міжпоколіннєвої передачі, «закріплюючись в історичній пам'яті та актуалізуючись у нових історичних реаліях».

Верифікація інформації стала обов'язковою частиною інформаційної підготовки. Будь-які інструкції з верифікації засновані на критичному підході і скептичному ставленні до кожного слова і зображення. Конструктивність, критичність, точність, пізнавальна спрямованість на розуміння явищ і механізмів, пошук істини (чи навпаки запобігання омані і самоомані) в будь яких обставинах – рецепт подолання життєвої кризи і соціальної тривожності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Горностай, П. (2020). Інформаційна травма: феноменологія і психопатологія. *Проблеми політичної психології*, 23(1), 38-53. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-45>

2. Городнюк, Л. (2023). Воля як кредо: свобода вибору і свобода життєвої творчості українців. *Свобода як фундаментальна цінність української національної ідеї. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої Всесвітньому Дню Філософії*, Одеса. С. 26-29.

3. Доброносова, Ю. (2024). Екзистенціальна специфіка медіатравми у світі медіа-розмаїття. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 94((II), 165-184. <https://doi.org/10.38014/osvita.2024.94.14>

4. Психоаналіз і Віртуальне: етика, метапсихологія і клінічний досвід позакабінетної практики (2021). *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Київ, Кривий Ріг. 240 с.

5. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / За заг. ред. Скулиша Є.Д. Київ, 2011. 248 с.

Копельчак М.П.,
*кандидат педагогічних наук,
доцент, старший науковий співробітник
(м.Львів)*

Дорохін А.О.,
*аспіран
(м.Київ)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ТЕХНОЛОГІЙ: ВІД ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК

Ключові слова: *профільна освіта, професійна освіта, національна самосвідомість, компетентнісний підхід, повоєнна відбудова, андрагогіка, підвищення кваліфікації, цифровізація, євроінтеграція, архітектурна ідентичність.*

Сучасний етап державотворення в Україні, що відбувається в умовах повномасштабної збройної агресії та необхідності майбутньої повоєнної відбудови, висуває кардинально нові вимоги до системи освіти в цілому. Педагоги профільного і професійного навчання сьогодні стають ключовими фігурами у процесі відтворення трудового потенціалу нації [1]. Від їхньої якісної підготовки, фахової майстерності та світоглядної позиції залежить не лише рівень кваліфікації випускників, але й формування національної ідентичності молоді. У цьому контексті актуалізується

проблема пошуку ефективних методологічних підходів до розвитку компетентностей педагогічних працівників усієї галузі профільної і професійної освіти, проте з особливим акцентом на ті напрями, які стають критично важливими для виживання та відновлення держави.

Проблематика професійної підготовки та розвитку педагогічної майстерності висвітлена у працях провідних вітчизняних науковців. Фундаментальні засади розвитку професійної освіти та її європейської інтеграції обґрунтовано у працях Н. Ничкало [2]. Теоретичні основи розвитку професійної компетентності досліджено В. Радкевич [3]. Стратегічні напрями модернізації освіти висвітлено у доробку В. Кременя [4]. Питання національного виховання та формування громадянської позиції здобувачів освіти досліджували такі корифеї педагогічної думки, як В. Сухомлинський, та сучасні вчені – І. Бех, О. Вишневський. Водночас, нові історичні виклики вимагають переосмислення ролі педагога-практика саме в контексті відбудови країни, що і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Ретроспективний аналіз розвитку профільної і професійної освіти в Україні засвідчує, що зміст підготовки кадрів завжди був похідним від суспільно-політичних викликів. Можна виокремити ключові етапи трансформації вимог до педагога:

- Етап повоєнної відбудови (середина XX ст.): пріоритетом були швидкість, масовість та дисципліна («трудові резерви»). Національна ідентичність часто нівелювалася на користь уніфікації, а Людина розглядалася насамперед як трудовий ресурс.

- Етап індустріальної розбудови (1960–1980 рр.): панування технократичного підходу. Педагог мав дати чіткий алгоритм дій, часто ігноруючи екологічні наслідки та гуманітарну складову процесу.

- Етап «Чорнобильського посттравматизму» (кінець XX ст.): техногенна катастрофа оголила кризу відповідальності, актуалізувавши питання професійної етики та безпеки життєдіяльності.

- Сучасний етап (боротьба за Незалежність та Європейський вибір): війна змінила парадигму з «підготовки виконавця» на «формування свідомого громадянина-фахівця», здатного діяти в умовах невизначеності [5].

Спираючись на аналіз історичних помилок та сучасних викликів, підхід до навчання кардинально змінився. Сьогоднішня методологія базується на розумінні, що освіта має формувати свідомого громадянина, у якого ще зі шкільної парти виховується національна відповідальність за всі державотворчі процеси. У практичній діяльності нашої наукової роботи це реалізується через комплекс взаємопов'язаних векторів.

Кластерний підхід та цифровізація освіти. Відповіддю на виклики дистанційного навчання стало широке застосування сучасного цифрового забезпечення. Ми впроваджуємо спеціальні навчальні програми та симулятори, вивчення яких забезпечує кластерний підхід — навчання у тісній співпраці зі стейкхолдерами (роботодавцями), що надають доступ до реальних технологій.

Технологічна модернізація (ВІМ-технології). Окремий акцент у підготовці педагогів робиться на опануванні

технологій інформаційного моделювання будівель (BIM – Building Information Modeling). Відбудова зруйнованих міст України відбуватиметься за новими принципами урбаністики та цифрового проєктування. Тому педагог профільної і професійної підготовки сьогодні не може обмежуватися знаннями і навичками традиційних креслень. Ми впроваджуємо практику ознайомлення педагогів із сучасними програмними комплексами, що дозволяє їм говорити однією мовою з проєктувальниками та інженерами.

Гармонізація з європейським освітнім простором. Історичний вибір України на користь європейської інтеграції диктує необхідність синхронізації профільних і професійних стандартів. Сучасний педагог має орієнтуватися не лише на вітчизняні норми, а й на стандарти «Європейського зеленого курсу» (European Green Deal). Зокрема, у зміст стажування педагогів ми інтегруємо питання енергоефективного будівництва та «зелених» технологій [2]. Національна ідея утвердження України як частини європейської спільноти реалізується через практичну площину — підготовку фахівців, здатних будувати за найвищими світовими стандартами.

Андрагогічний аспект та робота з ветеранами. Новим викликом стає перекваліфікація дорослого населення, зокрема демобілізованих військовослужбовців. Педагог профільного і професійного навчання повинен володіти основами андрагогіки та інклюзивної педагогіки, працюючи за принципом «рівний-рівному». Національна свідомість тут проявляється через створення умов для гідної соціальної адаптації та професійної реалізації захисників України.

Подолання розриву між теорією та реальністю. Обов'язковим елементом методики стало реальне стажування на підприємствах. Це дозволяє педагогам вийти із «зони комфорту» навчальних аудиторій і відчувати справжній, динамічний ритм виробничого життя, який кардинально відрізняється від «тихих коридорів» теорії [5].

Екологічний імператив та парадигма сталого розвитку. Впровадження екологічного імперативу розглядається нами як фундаментальна зміна освітньої парадигми: перехід від споживацького ставлення до природи до екоцентризму. Ми формуємо наскрізну екологічну компетентність, яка інтегрується у зміст усіх профільних і професійних дисциплін. Вона передбачає виховання у майбутнього фахівця глибокої біоетичної відповідальності, яка виходить за межі суто технологічного процесу. Педагог має сформулювати розуміння, що професійна діяльність безпосередньо впливає на якість життя соціуму та збереження біосфери. Це включає опанування принципів «зеленого будівництва», енергоефективності, циркулярної економіки та мінімізації техногенного навантаження на довкілля в інтересах майбутніх поколінь.

Формування національної естетики та архітектурної ідентичності. Окремим напрямом роботи є подолання наслідків радянської епохи в естетичному вихованні. Типове радянське будівництво нівелювало національні архітектурні традиції. Тому сучасна методологія підготовки педагогів включає модуль «Український архітектурний модерн та етнодизайн». Ми приділяємо особливу увагу регіональній архітектурно-будівельній компоненті, навчаючи враховувати ландшафтну та

історичну специфіку — від дерев'яної пластики Карпат до кам'яного зодчества південного степу, що повертатиме кожному регіону його втрачене унікальне обличчя.

Безпекова парадигма та цивільний захист. Реалії воєнного часу внесли корективи у зміст технологій і спецдисциплін. Педагог сьогодні зобов'язаний володіти розширеними компетентностями у сфері цивільного захисту та мінної безпеки. Оскільки саме будівельники часто першими розпочинають роботи на деокупованих та постраждалих територіях, знання алгоритмів дій при виявленні вибухонебезпечних предметів та оцінка аварійності конструкцій стають життєво необхідними. Ми розглядаємо збереження життя учасників відбудови як невід'ємну складову демографічної безпеки України.

Психолого-педагогічна стійкість та національне виховання. Це найважчий і найвідповідальніший аспект. Проведення навчального процесу в умовах відсутності електроенергії, під звуки сирен та обстрілів є актом громадянського героїзму. Педагог стає рольовою моделлю стійкості (резильєнтності). Джерелом цієї внутрішньої сили, яку педагог передає підростаючому поколінню, є глибоке усвідомлення національної ідеї. Патріотичне виховання стає тим фундаментом, що дозволяє зберігати психологічну рівновагу та продовжувати навчати попри будь-які зовнішні загрози.

Трансформація методики професійної освіти, яку ми розглянули, стосується всієї галузі, проте історичний момент диктує свої пріоритети. На даному етапі — етапі відбудови України, яка триває навіть під обстрілами, найбільше наша

держава потребує фахівців саме будівельного напрямку. Це ставить перед нами завдання безпрецедентної ваги: підготувати цілу когорту професіоналів — від кваліфікованого робітника до технолога, інженера та педагога профільного і професійного навчання. Саме будівельники сьогодні стають тими, хто фізично втілює національну ідею, відроджуючи Україну з руїн. Тому їхня професійна компетентність, помножена на патріотичну ідентичність, є головною запорукою нашого майбутнього суверенітету та процвітання [4].

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
2. Професійна освіта України на шляху до євроінтеграції (1992–2017) / науков. ред. Н.Г. Ничкало; упорядники: Л.В. Горбань, В.П. Тименко. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2018. – 358 с.
3. Радкевич В. О. Теоретичні і методичні засади розвитку професійної освіти і навчання: результати наукових досліджень / В. О. Радкевич // Науковий вісник ПІТО НАПН України. – 2020. – № 18.
4. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2016. – 448 с.
5. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року.

Лавренко Є.,
здобувачка освіти
(м.Полтава)
Тенькова З.,
викладач
(м.Полтава)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ ХХІ СТОЛІТТЯ

У наш час, коли триває війна, формування самосвідомості української молоді – це дуже важлива річ. Повномасштабне вторгнення росії змусило молодь задуматися, хто вони, що можуть зробити для країни, і що взагалі означає українську культуру. Дослідження показують, що війна «активізувала процеси самосвідомості та зміцнення національної ідентичності» серед молодого покоління. Після 2022 року в українців зміцнилась солідарність один до одного та збільшилась внутрішня єдність, і це вплинуло на наші погляди та поведінку.

Однією з найяскравіших ознак цих трансформацій стала зміна мовної поведінки молоді. Як зазначається у статті «Language as a symbol of national identity in the context of the Russian-Ukrainian conflict», мова стала ключовим символом культурної приналежності. Використання української мови у буденному житті стало способом підкреслити власну

ідентичність та усвідомлену позицію серед молоді. Аналіз величезної кількості даних демонструє різке зростання української мови в соціальних мережах з початку війни, що дійсно показує, як змінюється національна ідентичність.[1]

Війна не тільки змінила мову та культуру, а й зробила молодь більш активною в суспільстві. Українські вчені довели, що патріотизм допомагає боротися зі стресом, панікою та емоційним тиском. Молоді люди активно допомагають: волонтерять, збирають гроші на добрі справи, підтримують армію та тих, хто змушений був покинути свої домівки. Це не тільки зближує людей, а й виховує відповідальність за свою країну. [3]

Історія та культура дуже важливі, бо вони допомагають зрозуміти молоді, хто вони є. Дослідники кажуть, що знання української історії, культури та символів дають змогу молодому поколінню зрозуміти, як вони вписуються у світ, особливо зараз, у воєнний час. Різноманітні навчальні заклади, клуби, пам'ятні дати та культурні заходи допомагають відчувати себе частиною України навіть під час війни.[2]

Зараз українська молодь активно бере участь у житті країни, береже нашу культуру і розуміє, як важливо бути українцем. Через війну ми почали більше цінувати мову, культуру та історію. І зараз бачимо нове покоління, яке свідомо обирає бути українцем, і це їхній спосіб боротьби. Саме молодь зараз несе в собі дух нації, а її цінності та вчинки допомагають Україні бути сильною і вистояти у війні та відбудувати країну після неї.

Список використаних джерел та літератури:

1. Homon, Andrii; Biletska, Iryna. Language as a symbol of national identity in the context of the Russian-Ukrainian conflict // Європейський часопис. *European Chronicle*. 2024. Vol. 9, № 2. С. 17–27. Дата звернення: 10.12.2025
2. Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни // *Українознавчий альманах*. 2022. № 30. [5-10]. Дата звернення: 10.12.2025
6. Шкільна, Ірина; Журба, Катерина. Формування громадянської ідентичності студентів як умови національної солідарності у воєнний час // *Advanced Linguistics*. 2023. № 11. // URL: <https://al.fl.kpi.ua/article/view/277983>. Дата звернення: 10.12.2025

Лещенко В.,
здобувачка освіти
(м.Полтава)
Тенькова З.,
викладач
(м.Полтава)

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ: ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ, БОРотьБА ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Феномен державності являє собою складний політико-соціальний конструкт, що інтегрує як інституційно-правові механізми, так і фундаментальні способи організації суспільного буття в його матеріальній та духовній повноті. Вона виступає базовою детермінантою формування національної ідентичності, гарантом цілісності суспільства та необхідною умовою його прогресивного розвитку.

Держава, в цьому контексті, постає як вершинна, завершена форма екстерналізації державності — її політико-правове втілення, що матеріалізує суверенне право нації на самовизначення та автономний історичний шлях. Критеріальними ознаками повноцінної державності виступають суверенітет, функціональні органи публічної влади, автономна правова система, міжнародно-правове визнання та комплекс офіційних символів, що репрезентують історичну спадщину.[1] Останні, зокрема Державний Прапор, Герб і Гімн України, конституують сакральний простір нації, актуалізуючи її культурно-історичну традицію. Рівною мірою

до структурних атрибутів належать територіальна цілісність, державна мова, етнокультурні практики та вербальні формули (такі як гасло «Слава Україні! – Героям слава!»), що набули статусу смислових маркерів свободи та колективної резистентності.

Гене́за української державності може бути концептуалізована як тривалий і нелінійний історичний процес. Її витоки сягають ранніх форм суспільної організації, але формативну роль відіграла Київська Русь — політичне утворення з розвиненою системою управління, власною правовою традицією («Руська Правда») та інтенсивними дипломатичними зв'язками, де прийняття християнства стало чинником культурно-цивілізаційної консолідації. Після її занепаду політичну спадкоємність частково успадкувала Галицько-Волинська держава.

Наступним ключовим етапом стала козацька доба (XVI–XVIII ст.), період кристалізації унікальних форм автономного самоврядування та військово-політичної організації (Запорозька Січ, Гетьманщина). За Богдана Хмельницького українська держава де-факто володіла суверенними атрибутами: адміністрацією, армією, фіскальною системою та зовнішньополітичним представництвом, а подальша втрата автономії не змогла ередувати потужний дискурс свободи, громадянської участі та боротьби за суверенітет, закріплений козацькою традицією. [2]

Модерний проєкт національної держави реалізувався під час Української революції 1917-1921 років, що призвела до створення низки державних утворень (УНР, Українська Держава, ЗУНР), які володіли всіма формальними ознаками

суверенітету. Незважаючи на військово-політичну поразку, цей період заклав наріжні політико-правові основи для майбутніх суверенних прагнень.

Радянський період (УРСР) характеризувався наявністю обмежених, формальних атрибутів державності при реалізації принципу централізованого союзного управління, супроводжуючись політичними репресіями, геноцидними явищами та політикою русифікації, водночас у межах республіки було створено інфраструктурні, освітні та наукові інституції, інтегровані згодом в незалежну державу.

Ключовою віхою стало відновлення незалежності 24 серпня 1991 р., що ознаменувало відродження української державності на принципах міжнародного визнання, демократичного устрою та верховенства права, з подальшим курсом на європейську та євроатлантичну інтеграцію та внутрішні інституційні реформи.

Сучасний етап (з 2014 р.) визначається конфронтацією з зовнішньою агресією Російської Федерації, що ескалювала у повномасштабне вторгнення у 2022 році. Ця екзистенційна загроза супроводжується безпрецедентною мобілізацією та консолідацією українського суспільства, що свідчить про глибоку легітимацію національно-державного проєкту. Паралельно з організацією оборони держава інтенсифікує процеси реформування, деолігархізації, боротьби з корупцією, зміцнення міжнародних альянсів та інтеграції в структури ЄС.
[3]

Отже, українська державність репрезентує собою динамічний історичний процес, що формується протягом понад тисячоліття. Володіючи сьогодні всіма критеріальними

ознаками сучасної держави (територія, політична нація, суверенна влада, правова система, міжнародний статус), вона, незважаючи на складні виклики воєнного часу та необхідність глибоких постконфліктних трансформацій, продемонструвала високу ступінь життєздатності, що становить необхідне підґрунтя для її подальшої консолідації та еволюції.

Список використаних джерел і літератури:

1. Субтельний Орест. Україна: історія / Пер. з англ. Ю. І. Шевчука; Вст. ст. С. В. Кульчицького. – К.: Либідь, 1991. – 512 с.

2. Stengach Nadiia. “Autonomy as a form of state sovereignty of the Ukrainian Cossack State (late XVII–XVIII centuries).” *Visegrad Journal on Human Rights*, 2024, no. 1, article “Autonomy as a form ...”. URL: <https://journals.uran.ua/journal-vjhr/article/view/303364/>. Дата звернення: 10.12.2025

3. Віднянський С. Еволюція взаємовідносин України і Європейського Союзу в умовах російсько-української війни та їх вплив на трансформацію українського суспільства. Аналітична доповідь. К.: Інститут історії України НАН України, 2023. 64 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi76/0056454.pdf> Дата звернення: 10.12.2025

Макогончук Н.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Волощук Т.Ю.,

курсантка

(м.Хмельницький)

ДИСКУРС ПРО ГРОМАДСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ВИКЛИКИ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Мета: проаналізувати розвиток громадського суспільства в Україні. Вивчити проблеми з якими стикалися українці у ході формування громадського суспільства. Розглянути шляхи розвитку громадського суспільства з урахуванням викликів сьогодення та перспективи нашого суспільства у майбутньому.

Громадське суспільство – це суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів [1].

Тобто, громадське суспільство – це свідомі громадяни, які створюють об'єднання, спрямовані на покращення життя в країні. Ці об'єднання можуть бути спрямовані на різні сфери життя. До прикладу: волонтери – люди, які займають дуже важливу роль у державі. Вони організовують збори для допомоги дітям-сиротам, тваринам у притулках (до речі, є

організації, які створюють ці притулки, щоб зменшити кількість безпритульних тварин на вулицях), і звісно військовим. З початком воєнних дій на сході почало з'являтися багато волонтерських організацій, які займалися зборами на українську армію. З початком повномасштабного вторгнення, цих організацій стало в рази більше. Сьогодні кожен день можна почути про благодійні концерти, ярмарки, збори, аукціони, групи по плетінню сіток і безліч інших видів допомоги армії. В перші дні вторгнення, саме волонтери змогли швидко зреагувати і за лічені години почали відкриватися центри для внутрішньо переміщених осіб, збори на потреби армії, перші години їхньої роботи не дали заповнити країну хаосом.

Але громадське суспільство це не тільки групи людей – це можуть бути блогери і незалежні ЗМІ, які висвітлюють якісь певні події. Ті ситуації, які не покажуть у звичайних новинах. Вони також можуть публікувати якусь інформацію стосовно культури, вивчивши, якусь забуту традицію, історію чи літературу і поширювати це у суспільстві, тим самим не давати людям забути своє коріння.

Якщо вже пішла мова про культуру, то у сьогоденні почали набувати популярності читацькі клуби. Їхня суть у тому, що прочитавши якусь книгу, або серію книг, люди збираються для спільного обговорення. Читацькі вечори, коли молоді письменники і поети мають змогу проявити себе, мають змогу почати свій творчий шлях, мають змогу бути почутими і залишити слід у історії. Враховуючи, що довгий час все це українцям забороняли робити. У часи Радянського союзу всі такі організації були заборонені, а якщо дізнавалися про такі

збори, всіх учасників засуджували: позбавлення волі, заслання в Сибір, звільнення з роботи, відрахування з місця навчання, якщо брати часи сталінських зачисток, взагалі розстріли. Після проголошення незалежності в країні був хаос, ніхто не знав що буде далі, що далі робити. Процес формування самостійної держави є досить складним. В перші роки було багато розкрадання бюджету, бандитизму, люди боялися , і це нормально, це страх перед невідомістю, що робити далі. І нарешті не так давно почали створюватися ці організації, які поширюють нашу культуру і не дають забути.

Також фонди і асоціації, які займаються конкретними сферами діяльності. Наприклад: допомога ветеранам, боротьба з корупцією, протидія домашньому насиллю. Профспілки, організації, які займаються захистом прав працівників, вчителів, лікарів, тощо.

І звісно релігійні організації, оскільки релігія формує світогляд суспільства. Вона також довгий час була заборонена радянською владою. Знищувалися церкви, вбивали священників, за віру в бога могли звільнити з роботи, або відрахувати з навчального закладу.

Окремо варто зупинитися на етапах формування громадського суспільства в Україні. Витоки громадського суспільства йдуть ще з часів Київської Русі, а саме віче – народне зібрання вільних людей, де вирішувалися важливі питання держави і обговорювалися нагальні питання. Потім воно перейшло у козацьку добу, під час якої також залишалася традиція таких зібрань, щоб вони вирішували, щодо війн, угод з сусідніми державами і тому подібне. Але потім настають дуже важкі часи для українського народу, хоча легких часів у

нас не було. Починається знищення української нації, все українське переробляють на російське (ту частину, яка була під владою російської імперії, Західну Україну також асимілювали, під свій лад), вся історія знищується, робиться все, задля того, щоб не лишилося згадки, що колись були українці. Але наші пращури змогли зберегти традиції, незважаючи на небезпеку, на яку вони наражалися, вони вчили дітей українським традиціям, мові і культурі, саме тому ми зараз досі існуємо.

У часи Радянської влади, незважаючи на всі заборони, українська інтелігенція продовжувала свою роботу, вони поширювали все українське, хоча знали, які наслідки на них чекають. Розстріляне відродження – люди, які мали неймовірний талант, які хотіли просто жити і творити українське – їх вбивали. Вбивали за поширення антирадянських настроїв. Драматурги, поети, актори, які жили своєю творчістю, але їх творчість не підходила владі, цього було достатньо, щоб дати наказ про розстріл. І ці накази давали не суди, були уповноважені люди, які приймали ці рішення, без суду і слідства у люди забирали найцінніше – життя. Але їхні об'єднання є прикладом громадського суспільства, і такі організації були не поодинокі. Їх було багато, просто вони ті, про кого відомо.

Незалежність України – час, коли українці нарешті мають право мати свою культуру. Але, як було сказано раніше, у перші роки незалежності ніхто не розумів, що буде далі. Однак, Помаранчева революція, вона стала поштовхом для українців, почався перехід від пасивної позиції до активної. Люди почали об'єднуватися і висловлювати свою позицію.

Суспільство сказало, що «влада – це народ». З цього часу почався активний процес формування нашого суспільства [2]. Але знову ж таки, до українців прийшли тяжкі дні – Революція Гідності. На початку ніхто не знав у що вона переросте і наскільки відомою стане. Ця революція була наймасштабніша в Європі і тривала 92 дні. Починалася вона, як звичайний мітинг – звернення народу до влади: «Україна – це Європа», народ сказав напромак у якому вони хочуть рухатися. Влада не вважало за потрібне слухати народ і розігнали мітинг, що в свою чергу призвело до ще більшого обурення народу. Люди з різних міст почали з'їжджатися до Києва на акцію протесту. Почалися розстріли... У вільній країні, людей розстрілювали за їхні права. Ця революція набула розголосу навіть у країнах ЄС. Наслідком стала втеча влади, але тепер хто б не був при владі, вони знають на що готовий наш народ. Українці дуже довго мовчали, їм довгий час закривали рот, але ці часи минули. Тепер суспільство не буде мовчати.

І громадське суспільство у сьогоднішні – це розквіт нашої культури, безумовно. Часи досі важкі, але «Коли ми принижуємо наші вимоги до того, що ми можемо створити в наших обставинах, то це не дасть ніякого прогресу» (Лесь Курбас), важкі часи повинні ще більше стимулювати до дій. Згадати ентузіазм людей на початку повномасштабного вторгнення і зараз – він згасає. Людям властиво втомлюватися, але ми не повинні цього дозволити. Ми повинні творити, як закликав нас Лесь Курбас, який творив у супереч усьому, створював те, чого немає в дійсності, але в цьому і суть мистецтва – творити щось неймовірне, з розряду фантастики, яка потім стане дійсністю [3].

Ключові питання дискурсу у сьогоденні можна виокремити наступні:

По-перше, постає питання того, що у сьогоденні, волонтери майже повністю забезпечують нашу армію. Волонтерські організації працюють дуже ефективно, доказом того є те, наскільки швидко закриваються збори. Однак, вони закриваються вже не так швидко, як на початку вторгнення. Люди вже не так активно роблять донати, причина тому втома. Втомилися всі. Але забезпечення нашої армії – це функція держави. У цьому питанні роль волонтерів більша за роль держави, але так не має бути. Це питання зараз стоїть найгостріше.

По-друге, комунікація суспільствам з владою. Дуже ефективним механізмом є петиції, які можна підписати за декілька клацань у телефоні, але навіть якщо петиція набере необхідну кількість підписів, це ще не факт, що держава задовольнить прохання громадян. Також люди можуть виходити на акції протесту, на які держава все ж таки не може повністю закрити очі, однак все одно це також не є гарантією, що держава задовольнить вимоги громадян.

По-третє, те без чого не може існувати громадське суспільство – це згуртованість. Зараз можуть часто траплятися конфлікти між ВПО та місцевими мешканцями, У кожному регіоні свої світогляди, традиції, культура, мова все це спільне, але в різних регіонах люди звикли жити по-різному. Також великою проблемою є ІІСО, яке ворог поширює задля внутрішніх конфліктів у країні. Всі це безумовно впливає на роботу організацій.

Головним ризиком для громадського суспільства є війна. Через воєнний стан є обмеження щодо масових зборів громадян, оскільки це може бути небезпечно для них. Всі збори повинні відбуватися у місцях де є поблизу бомбосховище. Адже у будь-який момент може бути загроза застосування балістики. Також, зараз вся увага спрямована на війну. Немає змоги в достатній кількості фінансувати інші проекти, такі як культура, освіта, тощо. Ця ноша накладається на організації, щоб це організувати з мінімальним залученням фінансування. Однак ці організації дають сили і бажання рухатися далі, вони мотивують суспільство до дій.

Перспективи громадського суспільства безумовно великі. Мільйони людей почали задіюватися у волонтерських рухах. Ті самі донати і плетіння сіток на фронт. З початком війни, ті хто ніколи не залучалися у громадські організації, тепер стали активними учасниками. Бо знають навіщо вони це роблять, у них є мета. У екстремальних умовах у людей почали проявлятися лідерські якості, які просто були у стадії сну, бо у них не було потреби.

Розвиток сучасних технологій став великим стрибком для організацій, навіть з проблематикою зборів наживо, з'являється альтернатива таких зборів дистанційно, що дає змогу задіювати людей не з одного регіону. А навіть залучати українців, які через війну виїхали закордон.

І звісно, коли війна закінчиться, громадські організації будуть активно залучені до післявоєнної відбудови, яка є дуже важким процесом, але як вже було сказано раніше, у нас не було легких часів. На мою думку, цей процес залучить всіх громадян, навіть тих, які до цього часу ще не були задіяні у

такі організації. Це дасть змогу створити таку країну в якій ми хочемо жити, але починати треба вже зараз.

Отже, розвиток громадського суспільства мав і має виклики, однак ці виклики можна подолати. Якщо залучати ще більше людей, пояснювати необхідність цих організацій – це приведе до успіху. Громадське суспільство є фундаментом демократії і національної стійкості, тож воно потребує максимального залучення всіх громадян. Перспективи беззаперечно є у громадського суспільства. Але треба працювати задля цього – створювати ще більше організацій і задіювати людей. Адже саме народ є рушійною силою держави. Народ – це громадське суспільство.

Список використаних джерел та літератури:

1. Енциклопедія сучасної України. Громадське суспільство. URL: <https://esu.com.ua/article-31976>

2. Історична правда. Політичні репресії 1920-1980-х та проблеми формування національної пам'яті. URL: https://www.istpravda.com.ua/research/2012/12/26/105584/#:~:text=%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%20*%20%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B8%20*%20%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%BE%20*%20%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%B8 (дата звернення: 08.12.2025).

3. Цитати Леся Купбаса. URL: https://newsproteatr.blogspot.com/2019/02/blog-post_25.html?m=1

Макогончук Н.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Данилюк А.С.,

курсант

(м.Хмельницький)

ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЯК ФАКТОР СТІЙКОСТІ ОСВІТНІХ СИСТЕМ У ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Українська освітня система переживає період безпрецедентних випробувань, спричинених повномасштабною війною та стрімкою глобальною діджиталізацією. Станом на грудень 2024 року від російських обстрілів постраждало 3798 закладів освіти, з яких 365 зруйновано повністю. У таких умовах цифрова компетентність педагогічних працівників перетворилася з додаткової переваги на критичний чинник забезпечення безперервності освітнього процесу та стійкості системи загалом. Система освіти, що не встигла стабілізуватися після глобальних викликів попередніх років, змушена адаптуватися до обмежень і загроз воєнного часу, гарантуючи безпеку, надійність та доступність освітніх послуг у найскладніших умовах [2].

Цифрова трансформація у сфері освіти становить комплексну роботу над побудовою екосистеми цифрових рішень, що включає створення безпечного електронного освітнього середовища, забезпечення необхідної цифрової

інфраструктури закладів освіти, підвищення рівня цифрової компетентності, цифрову трансформацію процесів і послуг, автоматизацію збору та аналізу даних. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року визначає стратегічні орієнтири розвитку, спрямовані на подолання ключових проблем: низького рівня цифрових компетентностей учасників освітнього процесу, застарілого змісту освіти, відсутності сучасних електронних освітніх ресурсів, недостатньої цифрової інфраструктури закладів освіти.

Європейська спільнота розробила ґрунтовну систему рамок цифрової компетентності, серед яких особливе значення для освітньої сфери має Європейська рамка цифрової компетентності для освітян DigCompEdu. Презентована у 2017 році, ця рамка охоплює шість сфер і двадцять дві компетентності, розподілені за шістьма рівнями професійного розвитку від новачка до піонера. Рамка спрямована на педагогічних працівників усіх рівнів освіти від дошкільної до вищої та післядипломної, загальної та професійної, навчання осіб з особливими потребами та у неформальних навчальних контекстах.

Україна адаптувала європейські підходи до національних, культурних та освітніх особливостей. Концептуально-референтна рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників, розроблена за участю Міністерства освіти і науки України, Міністерства цифрової трансформації та провідних науковців, визначає п'ять вимірів, п'ять сфер, двадцять дві цифрові компетентності та п'ять рівнів володіння. Основою цієї рамки стали напрацювання європейських рамок DigComp 2.0, DigComp 2.1, DigCompEdu,

рекомендації ЮНЕСКО, стандарти Міжнародного товариства технологій в освіті [3].

Цифрова компетентність педагогічного працівника включає здатність впевнено, критично та відповідально використовувати цифрові технології для навчання, викладання, професійного розвитку та участі у суспільному житті. Структурно вона охоплює ключові сфери: професійне залучення через використання цифрових технологій для комунікації, співпраці та саморозвитку; створення, пошук та обмін цифровими ресурсами; організацію викладання та навчання з використанням цифрових інструментів; застосування цифрових технологій для оцінювання навчальних досягнень; розширення можливостей здобувачів освіти через цифрові технології; сприяння розвитку цифрової компетентності учнів і студентів.

Для підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників Міністерство цифрової трансформації України розробило національний портал з розвитку цифрової грамотності Дія.Цифрова освіта, що пропонує освітні серіали у форматі едьютейнменту. Тест Цифрограм для вчителів, що містить 63 запитання, створений на основі рамки професійних компетентностей педагогічного працівника та покликаний оцінити 21 професійну цифрову компетентність, згруповану у п'ять сфер. Такі інструменти допомагають педагогам чітко розуміти, які цифрові навички потрібно покращити, оскільки документ деталізує компетентності з описом знань, умінь і навичок [1].

Повномасштабна війна створила безпрецедентні виклики для української освіти. Попри суттєві труднощі, як-от фізичну

небезпеку, нестабільне фінансування, кадрові втрати та психологічні труднощі, система освіти демонструє стійкість та продовжує функціонувати, реагуючи на потреби учасників освітнього процесу. Моніторингове дослідження Державної служби якості освіти України, проведене у вересні-жовтні 2024 року, охопило 856 закладів дошкільної, 996 закладів загальної середньої та 328 закладів позашкільної освіти, підтверджуючи функціональність системи навіть за таких складних умов.

Дослідження 2024 року засвідчили, що 62% педагогів оцінюють рівень освітніх втрат як помірний або значний. За даними PISA–2022, освітні втрати в українських дітей сягають півтора-два роки. Проте система демонструє вражаючу адаптивність через масове впровадження цифрових технологій. Якщо порівняти навчальні роки, то 700 тисяч школярів змогли повернутися до очного навчання у змішаній або очній формах, тоді як станом на червень попереднього року близько 600 тисяч дітей залежали саме від онлайн-навчання [4].

Дистанційний формат освіти став вимушеним інструментом екстреного реагування на виклики війни. Цифровізація освіти не лише сприяє безперервності навчання, а й робить навчальний процес інклюзивним. Завдяки грантовій підтримці Європейського Союзу у 2020-2024 роках дев'ять переміщених з тимчасово окупованих територій університетів отримали можливість відновити діяльність на нових місцях. Було перепрограмовано гранти на загальну суму вісім мільйонів євро, що дозволило університетам покращити матеріально-технічну базу, навчальні програми та службу підтримки студентів.

Проект «Незламна освіта», заснований Благодійним

фондом «Фонд освітніх ініціатив», працює в Україні з 2022 року та допомагає вчителям і учням продовжувати освітній процес в умовах війни у змішаному та дистанційному форматах. Загальна потреба та кількість переданих одиниць техніки для освітян відображається у режимі реального часу на офіційному дашборді Міністерства освіти і науки України. Міжнародна співпраця значно посилилася під час війни завдяки підтримці європейських партнерів, що створюють окремі програми для України.

У вересні 2024 року запрацювала Екосистема для надолуження освітніх втрат, розроблена для допомоги учням у заповненні прогалин у навчанні. Така система може запрацювати в багатьох школах України, особливо в тих громадах, де навчання офлайн поки неможливе через безпекові умови. Екосистема надає можливість учням оперативно поставити питання вчителю онлайн через модуль «Убер-Школа», що дозволяє миттєво запросити допомогу вчителя дистанційно без використання сторонніх сервісів [3].

Здатність освітньої системи адаптуватися до кризових умов безпосередньо залежить від рівня цифрової компетентності педагогічних працівників. Гнучкість та адаптивність освіти стають ключовими факторами у період глобальних трансформацій. Сучасний світ потребує від людини швидкої адаптації до змін, тому компетентнісна освіта акцентує увагу на розвитку здатності адаптуватися до нових умов. Педагоги, які володіють високим рівнем цифрової компетентності, здатні швидко перебудовувати освітній процес, впроваджувати нові форми навчання, створювати інноваційні освітні рішення [4].

Університети за умов війни зміщують акценти з академічних досягнень на психологічну підтримку студентів та викладачів. Пріоритетними завданнями стають безпека, адаптація закладів вищої освіти до реалій війни, підготовка фахівців для відбудови та євроінтеграції, впровадження інновацій та цифровізація. Університети прагнуть створити безпечний простір, де студенти можуть розвиватися, знаходити своє місце у суспільстві та будувати плани на майбутнє. Українська освіта довела свою здатність функціонувати та розвиватися навіть під час війни, що є запорукою її успішного відновлення та подальшого розвитку у мирний час [1].

Цифрова компетентність педагогічних працівників виступає ключовим чинником забезпечення стійкості освітніх систем у період глобальних трансформацій. Здатність освітньої системи адаптуватися до кризових умов, зберігати безперервність навчального процесу, забезпечувати якість освітніх послуг безпосередньо залежить від рівня володіння педагогами сучасними цифровими технологіями. Українська освіта, пройшовши через безпрецедентні виклики, довела свою життєздатність та готовність до трансформацій, що створює міцний фундамент для подальшого розвитку та євроінтеграції.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вища освіта в умовах війни: напрацьовуємо спільні рішення. *ResearchGate*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/385843637_VISA_OSVI_TA_UKRAINI_V_UMOVAN_VIJNI (дата звернення: 08.12.2024).

2. Воронченко Т. В., Пономаренко В. С. 3D картування цифрової компетентності в системі освіти України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Том 70. № 2. С. 28–43. URL: https://www.researchgate.net/publication/332715961_3D_KARTU_VANNA_CIFROVOI_KOMPETENTNOSTI_V_SISTEMI_OSVITI_UKRAINI (дата звернення: 08.12.2024).

3. Вплив війни на середню освіту в Україні: виклики та перспективи. CEDOS. 2022. URL: <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-osvitu-v-ukrayini-vykylyky-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 08.12.2024).

4. Генсерук Г. Р., Завалевський Ю. І., Бережна Т. І. Формування інформаційно-цифрової компетентності сучасного вчителя нової української школи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*. 2024. № 3. URL: <https://reicst.com.ua/pmtp/article/view/2024-3-02-01> (дата звернення: 08.12.2024).

5. Заволодько Г. А., Середа І. В., Савінова Н. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2021. Том 169. № 13. С. 58–63. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/358> (дата звернення: 08.12.2024).

6. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН запрошує до громадського обговорення. *Міністерство освіти і науки України*. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zaproshue-do-gromadskogo-obgovorenniya>

(дата звернення: 08.12.2024).

7. Морзе Н. В., Вембер В. П., Гладун М. А. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*. 2019. Спецвип. С. 1–53. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/27905/1/digital_comp_teacher_Morze.pdf (дата звернення: 08.12.2024).

8. Навчання під час війни: як і чому цифрові технології стали рятівним колом та орієнтиром для освіти. *Українська правда. Життя*. 2024. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/navchayemo-i-zrostayemo/cifrovi-tehnologiji-305855/> (дата звернення: 08.12.2024).

Макогончук Н.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Кардаш А.В.,

курсантка

(м.Хмельницький)

ВІЙНА ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА КУЛЬТУРНО- ФІЛОСОФСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ У СВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Анотація. Мир і війна – це слова-антоніми, за якими стоять добро і зло, радість і сльози, дитяча усмішка й біль в очах матерів, щастя і закоханість та неймовірний сум вдів, патріотизм і зрада, життя і смерть. Війна після себе залишає зруйновані села та міста. Ця лиха сила приносить із собою багато горя та страждань. Вона робить дітей сиротами, жінок – вдовами, а декого – калікою на все життя. Війна наголосила на справжніх цінностях для кожного з нас. Ми навчилися співпереживати, навчилися підтримувати одне одного. Ми стали людянішими, добрішими. Війна навчила цінувати любов. Українці тепер ще більше цінують час, проведений із родиною, цінують одне одного, стали більше вірити в Бога, молитися. Війна...це те, що здається нереальним та безумним. Кров, біль, страдання та муки це не те, що має полонити сучасний світ. Саме тому ми осмислюємо війну естетично та філософськи: як феномен, що має силу кардинально перетворити свідомість

нації, вивільняючи її політичну волю та зміцнюючи національну гідність.

На матеріалі світового досвіду та сучасних українських реалій показано, як війна впливає на розвиток мистецтва, науки й освіти. Війна стала не лише викликом, а й чинником, що формує нову культуру, нові цінності, нові ідеї, пробуджує патріотичні почуття та зміцнює національну ідентичність.

Основний текст. Війна є одним із найглибших викликів людського існування, що змінює не лише політичні системи, а й духовно-культурні засади суспільства. Вона водночас руйнує та створює — стає каталізатором осмислення сутності людяності, свободи, справедливості та національної гідності. У світовій історії саме війни нерідко слугували поштовхом до формування нових філософських концепцій, художніх напрямів, наукових відкриттів і морально-етичних пошуків.

Неможливо не погодитися, що людству потрібен мир, щоб будувати, вчити, лікувати, відкривати, творити, кохати. Адже кому потрібні війни та їхні криваві наслідки? Істина незаперечна: не можна знищити народ, який має багатовікову історію, власну мову, традиції та незламний патріотизм.

Українські реалії XXI століття підтверджують, що повномасштабна війна Росії проти України спричинила глибоке переосмислення у свідомості суспільства. Люди чинять опір ворогу, демонструючи, що єдність та патріотизм є наймогутнішою зброєю у світі. Українська культура — від літератури, музики до архітектури — об'єднується, намагається менше сперечатися, щоб більше ніколи не знати страхіть війни та жити під чистим, вільним і мирним небом.

Мистецтво не здатне стримати ворога фізично, але воно, безперечно, має іншу потужну силу. Хтось через мистецтво показує іншим реалії сьогодення на полотнах, використовуючи червоні та чорні фарби; хтось їде у розбиті обстрілами міста, допомагає військовим та документує події; інші пишуть музику, пронизану болем за рідний край. Як приклад можна навести Марію Кулішову, яка створила серію плакатів та ілюстрацій про незламність українців, волонтерів і військових, а також Владислава Шерешевського, картини якого, як-от «Повітряна тривога» та «Київський щоденник», передають емоції війни.

У сфері кіно одним із найсильніших документальних фільмів став «20 днів у Маріуполі» (режисер Мстислав Чернов), який здобув премію «Оскар» та зворушив до сліз мільйони глядачів. Серед музики можна виокремити пісню «Не твоя війна» «Океану Ельзи», а також виконавців Alyona Alyona, Jerry Neil, SKOFKA, Wellboy, які створюють композиції з яскравими патріотичними мотивами. У сфері літератури Сергій Жадан став володарем тисяч сердець своєю поезією та прозою про війну, зокрема у збірці «Небо над Харковом». Українці вражають своєю креативністю, неповторністю та винахідливістю навіть у такий складний час.

Філософське осмислення війни сьогодні відбувається у міждисциплінарному полі — на перетині етики, естетики, політології, історії, культурології та психології. Такий комплексний підхід дає змогу глибше зрозуміти не лише причини й наслідки війни, а й її визначальний вплив на світоглядні процеси. Зокрема, йдеться про становлення нового типу українського гуманізму, заснованого на гідності,

солідарності та любові до свободи. Війна стає не лише викликом, а й джерелом творчої енергії, що формує нову культурну ідентичність та оновлює духовний ландшафт нації.

Таким чином, війна, попри свою руйнівну природу, має й позитивний аспект. Коли людям загрожує небезпека, вони починають об'єднуватися, розуміючи, що не мають права бути байдужими до всього, що відбувається у світі, бо ці події впливають на долю кожної людини.

У світлі вищезгаданих подій важливо визнати, що війна суттєво впливає на трансформацію традиційних цінностей та формування української національної ідентичності. Вона викликає складні зміни як у соціальних, національних, так і в особистісних площинах. Поряд із руйнуванням, війна також стимулює солідарність та патріотизм, але відсутність єдності політикуму може призвести до кризи цінностей та розколу в суспільстві, як неодноразово бувало в минулому України. Тому важливо засвоювати уроки історії, приділяти увагу освіті, вихованню підростаючого покоління на прикладах сучасних героїв війни, які ціною власних життів відстоюють незалежність, стимулювати духовний розвиток нації, підтримувати малозахищені соціальні групи, які найбільш потерпають внаслідок війни. Тільки через спільні зусилля суспільства та влади можна не лише здолати ворога, а й відбудувати Україну як європейську правову державу, орієнтовану на збереження загальнолюдських цінностей.

Макогончук Н.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Мазур Д.Ю.,

курсант

(м.Хмельницький)

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ХХІ СТОЛІТТЯ ЯК ФАКТОР КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Війна перетворила ідентичність на питання виживання – не метафоричного, а буквального. Коли держава стає об'єктом знищення, а нація – мішенню геноцидної політики, ідентифікація з нацією набуває характеру життєво важливого вибору. Механізми цієї трансформації виходять за межі традиційних моделей націотворення, оскільки консолідація відбувається не навколо спільної історичної пам'яті чи культурних символів, а навколо спільного травматичного досвіду й необхідності колективного опору [1, с. 16].

Війна нейтралізувала регіональні ідентичності як конкуруючі з національною. Східні та південні регіони, де до 2014 року домінували проросійські настрої і російськомовність сприймалася як культурна норма, продемонстрували радикальну зміну самоідентифікації. Маріуполь, Херсон, Харків перетворилися на символи опору не попри, а саме завдяки своїй історичній неоднозначності. Мова перестала бути маркером лояльності: російськомовні військові,

волонтери, цивільні стали носіями української ідентичності через акт вибору, а не через етнолінгвістичну приналежність. Регіональна фрагментація, яка десятиліттями розглядалася як перешкода національній консолідації, виявилася неактуальною перед загрозою фізичного знищення спільноти.

Травматичний досвід окупації створив нову форму колективної пам'яті – пам'яті свідків і жертв воєнних злочинів. Бучанська різанина, Маріупольський драмтеатр, масові поховання у Ізюмі функціонують не як історичні події, а як безпосередньо пережиті травми, що формують ідентичність через негацію – через усвідомлення того, чим українська спільнота не є і не може бути. Комеморативні практики набули характеру свідчень про злочини, а не про героїзм. Н. Ю. Кривда фіксує, що комеморація стає інструментом конструювання ідентичності через збереження травми у колективній пам'яті, але у випадку повномасштабної війни йдеться не про збереження – травма виробляється щоденно і безперервно [1]. Механізм ідентифікації спрацьовує через солідарність із жертвами, а не через героїзацію захисників, хоча останнє також присутнє.

Дегероїзація ворога відбулася через демонстрацію його злочинної сутності, а не через пропагандистську демонізацію. Російська армія продемонструвала себе не як супротивника у військовому конфлікті, а як інструмент терору проти цивільного населення. Систематичні катування, сексуальне насильство, депортації дітей, знищення культурної інфраструктури створили образ ворога, який легітимізує опір на рівні морального імперативу. Ідентичність формується через протиставлення цивілізаційним проектам: український – як

європейський, демократичний, гуманістичний; російський – як імперський, авторитарний, заснований на насильстві. Війна перетворила геополітичний вибір на антропологічний.

Мілітаризація суспільства не призвела до мілітаризації ідентичності. Армія стала масовим інститутом соціалізації, але український військовий не перетворився на касту відокремлену від цивільного суспільства. Волонтерський рух, громадські ініціативи з підтримки фронту, масова участь жінок у бойових діях і логістиці створили модель ідентичності, де військове і цивільне взаємопроникають. Військова служба сприймається як громадянський обов'язок, а не як професійна діяльність чи привілей. А. Османова та Л. Співак фіксують, що студентська молодь інтегрує військовий досвід у громадянську ідентичність без розриву між патріотизмом і критичним мисленням [2, с. 135]. Армія стає школою громадянськості, а не інструментом авторитаризму.

Цифровізація війни трансформувала механізми формування національної ідентичності. Телеграм-канали, відеосвідчення з окупованих територій, онлайн-трансляції обстрілів створили безпрецедентний рівень залучення цивільного населення до воєнної реальності. Війна стала медіаподією, але не у сенсі спектаклю, а у сенсі безперервного потоку інформації, що унеможлиблює дистанціювання. Кожен громадянин перетворюється на свідка, навіть якщо фізично перебуває поза зоною бойових дій. Соціальні мережі функціонують як простір колективної рефлексії, де формується консенсус щодо цінностей, ворогів, цілей. Цифрова комунікація не заміщує реальний досвід, а підсилює його,

створюючи ефект тотальної присутності у воєнній реальності [3, с. 306].

Еміграція не стала фактором послаблення національної ідентичності. Мільйони біженців зберегли зв'язок з Україною через цифрові платформи, волонтерську діяльність, фінансову підтримку армії і постраждалих. Діаспора функціонує не як окрема спільнота, а як продовження української нації у просторовому вимірі. Еміграція перестала бути еміграцією у класичному сенсі – як розрив з країною походження і асиміляція у приймаючому суспільстві. Біженці залишаються частиною української спільноти, оскільки їхня ідентичність прив'язана до травматичного досвіду війни і до проєкту повернення. Війна створила транснаціональну українську ідентичність, яка не залежить від фізичного перебування на території держави.

Мовне питання втратило конфліктогенний потенціал. Перехід на українську мову у публічному просторі відбувся не через адміністративний примус, а через добровільну самоідентифікацію. Російськомовні українці масово переходять на українську не як на державну мову, а як на мову спротиву. Мова стає маркером політичної позиції, а не етнічної приналежності. Дерусифікація набуває характеру деколонізації свідомості – відмови від культурних кодів агресора. Мовна політика перестала бути об'єктом внутрішнього конфлікту, оскільки російська мова асоціюється з окупаційним режимом, катуваннями, пропагандою. Українська мова функціонує як символ свободи і як інструмент демаркації від ворожої ідентичності.

Архівна і культурна спадщина усвідомлюється як об'єкт цілеспрямованого знищення з боку агресора. М. Палієнко аналізує, що руйнування архівів, бібліотек, музеїв є частиною стратегії культурного геноциду, спрямованої на знищення матеріальних носіїв української ідентичності [4, с. 20]. Захист культурної спадщини стає формою національного опору. Евакуація музейних колекцій, цифровізація архівів, документування воєнних злочинів перетворюються на практики збереження ідентичності. Культурна політика набуває воєнного виміру: культура усвідомлюється не як сфера естетики, а як поле битви за національне існування.

Релігійна автокефалія Православної церкви України завершила процес інституційної деколонізації. Розрив з Московським патріархатом, який розпочався у 2018 році, остаточно легітимізувався через позицію РПЦ як ідеологічного союзника агресора. Релігія перестала бути інструментом «руського мира» і перетворилася на елемент української ідентичності. Церква функціонує як інститут національної консолідації, а не як транснаціональна духовна структура. Релігійна ідентичність інтегрується у національну без конфлікту між секулярним і сакральним. Війна нейтралізувала релігійний розкол як загрозу національній єдності.

Гендерна трансформація української ідентичності відбувається через масову участь жінок у війні. Жінки-військовослужбовці, волонтерки, медикіні на передовій руйнують патріархальні стереотипи про жіночу роль у суспільстві. Військова служба жінок легітимізується не через феміністичну ідеологію, а через прагматичну необхідність захисту держави. Гендерна рівність перестає бути предметом

дискусії і стає практикою. Жіноча ідентичність інтегрується у національну без протиставлення традиційним цінностям – війна створює нову традицію, де мужність і жіночність не є взаємовиключними категоріями.

Молодіжна ідентичність формується через безпосередню участь у військових діях і волонтерстві. Покоління Z, яке до війни критикувалося за аполітичність і космополітизм, виявилось найбільш мобілізованим сегментом суспільства. Молодь не успадковує національну ідентичність від попередніх поколінь, а конструює її через власний досвід опору. Війна ліквідувала розрив між поколіннями: радянська спадщина, яка формувала ідентичність старшого покоління, втратила легітимність. Молодь не відкидає минуле – вона просто не сприймає його як релевантне для конструювання власної ідентичності.

Консолідація української національної ідентичності через війну не є процесом етнонаціоналістичного характеру. Українська ідентичність формується як громадянська, а не етнічна – через політичний вибір, а не через кровні зв'язки. Кримські татари, євреї, поляки, греки інтегруються у національну спільноту без асиміляції, зберігаючи власну культурну ідентичність. Війна створює модель української нації як політичної спільноти, заснованої на спільних цінностях і спільному досвіді опору, а не на етнічній гомогенності. Ідентичність стає інклюзивною без втрати специфічності — українство визначається через лояльність до держави і участь у її захисті, а не через мову чи етнічне походження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кривда Н. Ю. Конструювання української ідентичності: виклики коеморації. *Українські культурологічні студії*. 2018. № 1(2). С. 15–20. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/585951.pdf>
 2. Османова А., Співак Л. Національна ідентичність української студентської молоді у воєнний час. *Психологія: реальність і перспективи*. 2022. Вип. 18. С. 132–140.
 3. Теліженко Л. В. Коєморація російсько-української війни як фактор збереження та формування національної ідентичності. *Strategic Innovations of Social Communications and Foreign Philology in Crisis Times: collection of scientific paper of the I International Scientific and Practical Conference (1 June 2024)*. Sumy: Sumy State University, 2024. Р. 305–308.
- Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. № 1(330). С. 12–38.

Макогончук Н.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)
Трембак С.І.,
курсант
(м.Хмельницький)

ПЕТРО БОЛБОЧАН: ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА

Період Української революції 1917–1921 рр. став визначальним для становлення сучасної української державності. Одним із ключових викликів цієї доби було питання створення боєздатної української армії, здатної протистояти зовнішнім агресорам та внутрішнім загрозам. В умовах швидких політичних змін, нестачі досвідчених кадрів і відсутності єдиної державної стратегії боротьби за незалежність постала гостра потреба у військових лідерах нової формації. Однією з найяскравіших і водночас найтрагічніших постатей цього періоду був **Петро Болбочан** - полковник Армії УНР, командир Запорізького корпусу, стратег і організатор.

Його ім'я сьогодні розглядають серед символів українського військового відродження. Він належав до тих діячів, хто не лише ефективно командував військом у надскладних умовах, але й мав чітке уявлення про структуру, принципи та засади побудови українських Збройних Сил. У доповіді проаналізовано життєвий шлях Болбочана, його

діяльність у період Української революції, внесок у формування українського війська, концептуальні погляди та значення його спадщини для сучасної України.

Петро Болбочан народився 5 жовтня 1883 року в селі Гінців на Полтавщині у сім'ї з молдавсько-українським корінням. Попри селянське походження, він мав змогу отримати якісну освіту та обрати військову кар'єру. У юності Болбочан виявляв зацікавлення історією України та визвольними рухами, однак шлях його професійного становлення був тісно пов'язаний із військовими структурами Російської імперії.

Закінчивши Чугуївське піхотне юнкерське училище, Болбочан набув фахової підготовки, котра стала фундаментом його подальшої військової кар'єри. За роки служби в царській армії він отримав досвід командування підрозділами різних рівнів, вивчив особливості військової логістики та стратегії [1].

На формування світогляду Болбочана впливали події початку XX століття - революції 1905 року, зростання українського руху, Першої світової війни. Він належав до тих офіцерів, які усвідомлювали необхідність створення української армії як гарантії державної незалежності. Зі свідчень сучасників випливає, що Болбочан мав сильне почуття національної гідності й бачив цінність в українській культурі, мові та традиціях.

З початком Першої світової війни він проявив себе як здібний полководець. Бойовий досвід, набутий у цей період, дозволив йому розуміти реалії сучасної війни, необхідність дисципліни і грамотної організації війська.

Після Лютневої революції 1917 року Болбочан активно долучився до українського національного відродження та підтримав ідею створення власного війська. Він став одним із найважливіших організаторів українських збройних формувань, які мали замінити імперські структури.

Найважливішим етапом його діяльності стало створення **Запорізького корпусу** - елітного підрозділу Армії УНР. Болбочан приділяв увагу дисципліні, бойовому вишколу, внутрішній єдності та формуванню національної ідентичності солдатів. Корпус мав чітку структуру, систему підпорядкування та організації, що відрізняло його від багатьох інших військових частин УНР, де панували хаос і політичні впливи.

Під керівництвом Болбочана запорожці проявили себе як найбоєздатніша українська військова сила кінця 1917 - початку 1918 року.

Запорізький корпус під проводом Болбочана відіграв ключову роль у визволенні значних територій України від більшовицьких військ. Командир вирізнявся тим, що вмів організувати наступальні операції навіть у складних умовах, коли інші українські частини не могли досягти успіху.

Його підрозділи брали участь у боях за Харків, Полтаву, Лозову, Катеринослав, Олександрівськ. Болбочан діяв рішуче, швидко оцінював ситуацію та приймав рішення, які дозволяли мінімізувати втрати та максимально використати переваги українського війська.

Його стратегічні вміння проявилися у здатності проводити маневрені операції, оперативно перекидати сили, контролювати важливі комунікації і залізничні вузли.

Кульмінацією військової діяльності Болбочана стала **Кримська операція 1918 року**. Її метою було звільнення півострова від більшовиків та повернення під контроль УНР Чорноморського флоту - стратегічного ресурсу для нової держави.

Операція була блискуче спланована та виконана:

- українські військові просунулися стрімко, демонструючи високу мобільність;
- у боях за Сиваш, Джанкой та Бахчисарай запорожці показали злагодженість дій;
- більшовицькі сили були швидко розгромлені, багато з них відступили в безладді.

Фактично українська армія під проводом Болбочана першою зайшла до Криму - ще до німецьких військ. Це підтвердило високий потенціал українських збройних сил, а самого Болбочана піднесло до рівня найкращих командирів революційної доби [2].

На жаль, успіхи операції були політично нівельовані: німецьке командування заборонило українцям займати Севастополь, а Чорноморський флот став предметом складних дипломатичних маневрів.

Попри військові успіхи, Болбочан неодноразово вступав у конфліктані ситуації з політичним проводом УНР. Він виступав проти залежності армії від некомпетентних політиків, наполягав на професіоналізації командування і пропонував реформи, які не знаходили підтримки.

На думку Болбочана:

- армія повинна діяти незалежно від політичних інтриг;

- командири мають отримати більше автономії в оперативних рішеннях;
- кадровий підбір має ґрунтуватися на професійності, а не партійній приналежності;
- обов'язковою є дисципліна і підпорядкування військовій вертикалі.

Його позиція не завжди співпадала з баченням Директорії, що спричинило погіршення взаємин.

У 1919 році Болбочана звинуватили у «спробі державного перевороту». Докази були сумнівними, а звинувачення багато дослідників називають політичними й необґрунтованими. Болбочана заарештували, засудили й розстріляли. Це рішення в історіографії розглядається як трагедія для українського війська - УНР втратила одного зі своїх найталановитіших командирів, у той час коли військова загроза була критично високою.

Він наполягав, що Україна повинна будувати не стихійні добровольчі формування, а **регулярну професійну армію**. Це включало: чітку структуру військових частин; уніфіковану систему озброєння; постійний вишкіл; наявність кадрового кістяка зі здібних офіцерів.

Такі погляди різко контрастували з популярними в той час ідеями «народного ополчення».

Болбочан вірив, що сильне українське військо можливе лише тоді, коли його складатимуть особи з високим рівнем національної самосвідомості. Він сприяв українізації командного складу, використанню української мови й традицій, вихованню солдатів у дусі патріотизму і відповідальності за долю держави. [2]

На його думку, армія має бути: морально вмотивованою; ідейно єдиною; орієнтованою на захист державності, а не окремих політичних угруповань.

Болбочан був прибічником суворої дисципліни, що вирізняло його від більшості українських командирів революційної доби. У Запорізькому корпусі панували:

- чіткий розпорядок;
- швидке виконання наказів;
- відсутність політичної пропаганди;
- суворя відповідальність за непокору.

Це зробило запорожців найбільш організованою частиною УНР.

Полковник наполягав на формуванні офіцерських шкіл та підготовці молодших командирів. Він відкидав практику призначень за політичною належністю і вважав, що військові посади мають обіймати лише люди з професійною підготовкою і досвідом.

Його військові операції, а особливо Кримський похід, свідчать про те, що Болбочан належав до рідкісного типу командирів - рішучих, далекоглядних, талановитих у тактиці та стратегії. Він володів умінням ухвалювати правильні рішення у критичні моменти, а його здатність швидко організовувати підрозділи була визнана навіть опонентами.

Протягом радянського періоду ім'я Болбочана намагалися знищити з історичної пам'яті. Проте після здобуття незалежності Україна поступово повернула його ім'я в історичний наратив. Сьогодні на честь полковника називають військові частини, вулиці, встановлюють пам'ятники, проводять наукові конференції.

Його діяльність активно вивчають, а образ Болбочана поступово стає символом української боротьби за незалежність.

Погляди Болбочана на армію стали особливо значущими після початку російсько-української війни 2014 року. Його ідеї про: роль національної ідентичності; професіоналізацію армії; сильний командний склад; дисципліну; постійний вишкіл - повністю узгоджуються із сучасними вимогами до Збройних Сил України.

В умовах війни з Росією Україна на практиці переконалася у правильності підходів, які пропонував Болбочан ще сто років тому.

Петро Болбочан - одна з найвпливовіших постатей української військової історії. Його життєвий шлях, наповнений відданістю Україні, є прикладом служіння народу в найскладніші моменти державотворення. Він не лише проявив себе як талановитий командир, але й сформулював чіткі концепції побудови українського війська.

Основні ідеї Болбочана:

- створення регулярної професійної армії;
- підготовка якісного офіцерського складу;
- виховання національної свідомості серед солдатів;
- сувора дисципліна та військова етика;
- незалежність армії від політичних конфліктів.

Його діяльність довела, що навіть у несприятливих умовах можна створити боєздатну армію, якщо керуватися чіткими принципами та державницьким мисленням. Полковник заклав підвалини, які сьогодні становлять основу військової доктрини України.

Трагедія його загибелі лише підкреслює масштаб втрати, яку УНР зазнала через внутрішні політичні конфлікти. Проте спадщина Болбочана не була втрачена. Вона продовжує жити у сучасній українській армії, у її традиціях, вишколі, ідеологічних засадах та загальному розумінні ролі Збройних Сил у захисті держави.

Таким чином, постать Петра Болбочана є невід’ємною частиною українського військового канону, а його ідеї мають значення не лише для істориків, але й для практичного розвитку сучасних Збройних Сил України. Вивчення його життя й діяльності допомагає зрозуміти закономірності розвитку українського війська та осмислити уроки, актуальні для теперішнього часу. [1]

Розглядаючи постать Петра Болбочана в ширшому контексті української військової думки початку XX століття, важливо відзначити, що він був не просто талановитим командиром, а представником окремого типу військових лідерів, які наполягали на створенні модерної армії європейського зразка. На відміну від деяких діячів Центральної Ради, які сприймали військо як допоміжний інструмент політики або вірили в перевагу масових добровольчих загонів, Болбочан виступав за професійний підхід, що відповідав світовим тенденціям розвитку армій після Першої світової війни.

У цьому аспекті він близький до поглядів таких військових діячів, як Михайло Омелянович-Павленко чи Марко Безручко, які так само наголошували на важливості чіткої системи командування, дисципліни та створення офіцерського корпусу. Проте Болбочан вирізнявся особливою

практичною здатністю швидко перетворювати теоретичні концепції на конкретні військово-організаційні рішення. Саме тому Запорізький корпус став зразком боєздатного військового формування, яке могло діяти автономно, виконувати складні завдання і демонструвати ініціативу в польових умовах.

Болбочан цікавився досвідом армій різних країн, особливо тих держав, які здобули незалежність у результаті національно-визвольних змагань. Йому була близька модель фінанської та балтійських армій, що поєднували етнічний національний принцип комплектування з модерною військовою підготовкою. Свої знання він намагався адаптувати до українських умов, розуміючи необхідність створення армії, здатної діяти не лише у фронтових зіткненнях, але й у маневреній, партизанській та контрпартизанській війні, яка була характерна для подій 1918–1921 рр.[2]

Запозичення іноземного досвіду проявлялося також у його підходах до організації штабу, логістики та розвідки. Болбочан одним із перших в українській армії приділяв увагу створенню ефективної системи збору інформації про ворога та оперативного аналізу, що дозволяло йому діяти на крок попереду противника.

Болбочан розумів, що українська армія може перемагати лише тоді, коли має високий моральний дух. Він приділяв велику увагу взаєминам між командирами та солдатами, наголошував на важливості взаємної довіри й відповідальності. Під його командуванням надзвичайно рідко траплялися випадки дезертирства чи непокори, що було поширеним явищем у багатьох частинах УНР. [1]

Особливістю його підходу було поєднання суворой дисципліни з розумінням потреб солдатів. Він дбав про належне забезпечення, порядок у підрозділах, справедливий розподіл ресурсів. Завдяки цьому бійці не лише поважали свого командира, але й були готові виконувати найризикованіші задачі.

Сучасні українські військові історики все частіше звертають увагу на необхідність системного вивчення досвіду Болбочана у військових навчальних закладах. Його підходи до командування, мобільності підрозділів, швидкого ухвалення рішень, операційного планування та взаємодії між частинами мають практичне застосування і нині.

Його приклад дозволяє сформулювати у військових курсантів розуміння важливості тактичної ініціативи, професійності та стратегічної відповідальності. Досвід Болбочана доводить, що армія, побудована на засадничих цінностях дисципліни, патріотизму й професійної підготовки, здатна перемагати навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел та літератури:

1. Я. Тинченко. Офіцерський корпус Армії УНР (1917–1921). Київ: Темпора, 2010.
2. Ю. Хорунжий. Полковник Петро Болбочан: легенда українського війська. Київ: Наш Формат, 2018.

Марченко Д.В.,
магістрантка
(м. Київ)

УЯВЛЕННЯ ПРО ТІЛЕСНУ КРАСУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

***Анотація.** У статті розглядається проблема уявлень про тілесну красу як чинника формування та розвитку самооцінки в підлітковому віці. Особливу увагу приділено аналізу соціокультурних, сімейних та міжособистісних впливів на сприйняття власного тіла у підлітків. Розкрито взаємозв'язок між образом фізичного Я, задоволеністю зовнішністю та рівнем самооцінки. Акцентовано на ролі батьківського виховання, впливу однолітків та культурних стандартів краси у формуванні позитивного або негативного ставлення до власного тіла. Обґрунтовано, що сформоване в підлітковому віці уявлення про власну фізичну привабливість має суттєве значення для психологічного благополуччя, соціальної адаптації та подальшого особистісного розвитку. Зроблено висновок про необхідність цілісного підходу до підтримки позитивного образу тіла у підлітків як профілактичного заходу для запобігання розладам самооцінки та харчової поведінки.*

***Ключові слова:** образ тіла, самооцінка, підлітковий вік, соціокультурні впливи, батьківське виховання, однолітки.*

Актуальність дослідження. Уявлення про тілесну красу в підлітковому віці є важливим чинником формування самооцінки, яка впливає на психологічне благополуччя, соціальну адаптацію та поведінкові особливості підлітків. В умовах сучасного інформаційного простору, що активно формує стандарти краси, дослідження даної проблеми набуває особливого значення.

Зазначимо, що людська тілесність є результатом онтогенетичного, особистісного та історичного розвитку, відображаючи культурні, індивідуально-психологічні та смислові аспекти людської природи. Сучасні умови існування вимагають від людини адаптивності, здатності керувати обставинами, прогнозувати події, відчувати, розуміти та володіти знаннями.

Основна ідея психосоматики полягає в тому, що емоційні переживання лежать в основі психосоматичних захворювань, супроводжуючи їх функціональними або патологічними змінами та порушеннями в органах. Вибір органу чи системи, що зазнає впливу, визначається індивідуальною схильністю. Тілесність людини є першим об'єктом освоєння в онтогенезі, який трансформується в універсальне знаряддя і символ. Ця трансформація має важливе значення як для функції, так і для її усвідомлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема формування самооцінки в підлітковому віці та її взаємозв'язок із образом тіла є об'єктом уваги багатьох українських учених. Як зазначає М. А. Пирлик, усі види самооцінки тісно взаємопов'язані, а в реальній діяльності особистості спостерігається їх постійний перехід та

трансформація. Самооцінка виконує регулятивну функцію, виступаючи внутрішньою умовою організації поведінки суб'єкта [4].

Українські дослідники Ю. В. Козерук та Я. О. Євсейчик уточнюють, що сучасна наука виокремлює дві основні форми самооцінки — актуальну (що відображає досягнуті результати) та потенційну (що демонструє можливості особистості) [1].

Значний внесок у дослідження структури образу тіла здійснили І. М. Левицька, О. О. Сизон та Т. І. Рудник, які розробили модель структури «образу фізичного Я», що включає пізнавальний, ціннісно-емоційний, соціально-перцептивний, поведінковий, операційний та психофізіологічний компоненти. Такий багаторівневий підхід дозволяє глибше осмислити процеси формування уявлень про власне тіло в підлітків [2].

У свою чергу, А. О. Неманежина та О. Д. Мейке визначили, що фактори, які впливають на формування образу тіла в підлітковому віці, можуть набувати як адекватного та позитивного характеру (реалістичний, гармонійний, позитивний, цілісний, свідомий), так і неадекватного, негативного (спотворений, негативний, фрагментарний, парадоксальний, частково несвідомий). Саме ці характеристики визначають рівень задоволеності тілесною привабливістю та сприяють або, навпаки, перешкоджають розвитку позитивної самооцінки в підлітків [3].

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити взаємозв'язок між уявленням про тілесну красу та розвитком самооцінки в підлітковому віці.

Високий рівень незадоволеності власною зовнішністю у підлітків може бути зумовлений сформованими установками щодо фізичної привабливості як у сімейному середовищі, так і серед однолітків. Крім того, зазначається, що на розвиток цієї незадоволеності можуть впливати такі фактори, як акцентуація характеру, високі рівні прагнень, низька самооцінка тощо.

Водночас, незважаючи на значний вплив культури та суспільства на уявлення про привабливу зовнішність, не всі підлітки однаково сприйнятливі до формування незадоволеності собою. Дослідники пояснюють це тим, що поряд із соціальним оточенням важливу роль відіграють спадкові та психологічні чинники ризику, які підвищують імовірність виникнення такого стану. До них відносять, зокрема, низьку самооцінку, інфантилізм, егоцентризм, перфекціонізм та інші особливості.

Виклад основного матеріалу. Самооцінка є однією з ключових категорій психології, що відображає суб'єктивне сприйняття особистістю своєї значущості, гідності та здатності досягати поставлених цілей. Це процес оцінювання власних якостей і можливостей, який безпосередньо впливає на емоційний стан, поведінку та міжособистісні взаємодії людини.

У наукових дослідженнях самооцінка розглядається як складна і багатогранна психологічна категорія, що включає в себе не лише емоційно-ціннісні аспекти, а й когнітивні компоненти, пов'язані з самосвідомістю. Вона може

змінюватися під впливом соціальних умов, внутрішніх переживань та особистісних переконань, а також визначати рівень адаптації особистості до різних життєвих ситуацій.

Як зазначає М.А. Пирлик, багатогранне вивчення самооцінки підтверджує її складність і багатозначність як психологічного явища, а також її значний вплив на розвиток та функціонування різних аспектів особистості. Складність дослідження самооцінки також полягає в органічному поєднанні процесуальних і структурних компонентів: самооцінка може змінюватися в процесі діяльності, водночас впливаючи на неї [4].

Українські вчені Ю.В. Козерук та Я.О. Євсейчик зазначають, що сучасні дослідники виділяють актуальну (досягнутий результат) і потенційну (можливості особи) самооцінку. Самооцінка може бути як високою, так і низькою, і відрізнятися за ступенем стійкості, самостійності та критичності [2]. Людина може оцінювати себе як адекватно, так і неадекватно (завищуючи або занижуючи свої досягнення) [1].

Підлітковий вік є періодом активного розвитку не тільки фізичних характеристик, але й формування уявлень про свою зовнішність та самосприйняття. Однією з найважливіших складових цього процесу є уявлення про тілесну красу, яке формуватиметься під впливом різноманітних соціокультурних та психологічних факторів. Цей етап розвитку особистості є критичним для побудови самооцінки і самосвідомості, оскільки в цей час підлітки активно шукають своє місце в соціумі та розвивають концепцію власної ідентичності.

Уявлення про тілесну красу значною мірою залежать від культурних і соціальних норм, що панують в суспільстві. Стандарти краси, які відображаються в мас-медіа, рекламі, моді та популярних культурах, створюють певні ідеали та очікування щодо зовнішнього вигляду людини. Вони визначають, що є «красивим», а що – ні, впливаючи на інтерпретацію підлітками своєї зовнішності.

З психологічної точки зору уявлення про тілесну красу є важливою складовою процесу самосприйняття. У підлітковому віці інтенсивно розвивається усвідомлення власного тіла, що супроводжується переживаннями щодо його змін (наприклад, статевого дозрівання). Фізичні зміни можуть викликати у підлітків як позитивні емоції, так і тривогу, коли тіло не відповідає очікуваним стандартам краси.

Левицька, І. М., Сизон, О. О., Рудник, Т. І. розробили модель структури «образу фізичного Я» включає такі компоненти, як: пізнавальний, ціннісно-емоційний, соціально-перцептивний, поведінковий, операційний та психофізіологічний. Розроблена теоретична модель «образу фізичного Я» наочно демонструє як структурну, так і змістову складність цього феномену, представляючи його як цілісну систему. Елементи цієї системи – структурні компоненти – взаємопов'язані та взаємодіють між собою, що означає, що порушення в одному з компонентів може спричинити спотворення всієї системи [2].

Неманежина, А. О., Мейке, О. Д. визначили, що фактори, які впливають на формування образу тіла в підлітковому віці, можуть мати як адекватний і позитивний характер (реалістичний, гармонійний, позитивний, цілісний,

свідомий), так і неадекватний, негативний (спотворений, негативний, фрагментарний, парадоксальний, частково несвідомий). Основними чинниками, які впливають на формування образу тіла та рівень задоволення підлітків власним тілом, є три групи факторів: вплив сім'ї, однолітків і культури, зокрема засобів масової інформації. Соціальний тиск є одним із ключових факторів, що сприяють формуванню негативного образу тіла у підлітків [3].

Отже, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, питання, пов'язані з уявленням про тілесну красу як чиннику розвитку самооцінки в підлітковому віці, залишаються недостатньо дослідженими.

Висновки. Формування самооцінки у підлітковому віці значною мірою зумовлюється уявленнями про тілесну красу, які закріплюються під впливом сім'ї, однолітків та соціокультурного середовища. Саме образ тіла виступає важливим складником Я-концепції та впливає на становлення особистісної ідентичності в період активного психосоціального розвитку. Наявність гармонійного, реалістичного сприйняття власного тіла сприяє позитивній самооцінці, адаптації у соціумі та психологічному благополуччю підлітків. Натомість спотворені уявлення про фізичну привабливість можуть стати джерелом внутрішніх конфліктів, емоційних розладів і поведінкових девіацій. Таким чином, питання формування адекватного образу тіла є актуальним напрямом психологічної підтримки розвитку особистості у підлітковому віці.

Список використаних джерел та літератури:

1. Козерук Ю.В., Євсейчик Я.О Самооцінка як фактор становлення особистості студента. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип.124. С.163-165
2. Левицька, І. М., Сизон, О. О., Рудник, Т. І. Механізми виникнення й особливості прояву деформацій образу тіла в юнацькому віці. Дерматовенерології та Косметології імені МО Торсуєва, 2018.2, С.59.
3. Неманежина, А. О., Мейке, О. Д. Психологічна проблема сприйняття образу тіла в підлітковому віці. Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука-2023, С.165-167.
- Пирлик М.А. Структурно-динамічна модель самооцінки. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2013. Вип. 5.

Медвідь Ф.М.,

*доктор наук в галузі політології,
кандидат філософських наук
(м.Київ)*

Чорна М.Ф.,

*доктор філософії в галузі права, здобувач
(м.Київ)*

Чорний Е.В.,

*доктор інформаційних технологій (DIT), здобувач
(м. Київ)*

НАЦІОНАЛЬНА І РЕЛІГІЙНА ІДЕЇ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПОЛІ: СПРОБА АНАЛІЗУ

*“Якщо ми, українці, хочемо, щоб нас
поважали інші народи,
то треба, нарешті, почати з поваги до
самих себе.”*

Михайло Грушевський

Поступове входження України до європейських і євроатлантичних структур вимагає осмислення власної ідентичності, випрацювання системи національно-державних інтересів та геополітичних пріоритетів, що лягає в основу української перспективи. Українська перспектива базується, на наш погляд, на тисячолітній історико-культурній і господарській традиції, спадщині українського народу, на тягlostі і перервності української державності.

Сьогоднішнє українське суспільство - це складне перехідне суспільство, яке вимагає системи базових вартостей, визначених економічних і соціокультурних орієнтацій. В силу цього надзвичайно важливою проблемою виступає соціокультурна ідентифікація України, тобто усвідомлення своєї тотожності з певною культурною моделлю на основі національної ідеї [1,с.91-94].

Проблема духовної безпеки в українській державі набуває все більшої гостроти і стає актуальною у наукових розвідках вітчизняних дослідників. Різні аспекти взаємозв'язку релігійної національної ідей, національної безпеки досліджують ряд дослідників, зокрема, Бондаренко В.Д.[2, с.4-14], Колодний А.М.[3], Здіорук С.І.[4], Кочан Н.І.[5], Предко О.І.[6, с.48-54; 7], Саган О.Н.[8, с.89-96], Филипович Л. О.[9, с.19-25; 10, с.257-265], Є. Харьковщенко Є.А.[11, с.28-36] та ін.

Розпрацювання ролі релігії в політичному житті, взаємозв'язок національної і релігійної ідеї в контексті релігійно-духовного життя України, у політичному аналізі національних і національно-державних інтересів України в релігійно-церковній сфері належить нам[12, с.39-42; 13, с. 131-136; 14, с.127-131; 15, с.94-99; 16, с.40-49; 17, с.102-113; 18, с.86-97].

Релігійне середовище в Україні характеризується нині як конфліктне. Причому, суб'єктами релігійного конфлікту виступають найвпливовіші релігійні організації: поділені між собою православні Церкви і греко-католицька Церква. Особливе занепокоєння викликають внутрішньо православний конфлікт, відсутність єдності в Українському православ'ї, де

нині є аж три юрисдикції. Це підґрунтя, на якому виростають серйозні загрози і небезпеки. Держава, не втручаючись у внутрішні, суто церковні справи, на думку аналітиків, - сприятиме активізації міжцерковного діалогу, об'єднувчим процесам які могли б привести і привели до утворення єдиної помісної православної церкви .

Напруженими є стосунки названих Церков з протестантськими організаціями та неорелігіями, що культивують нехарактерні і чужі для українського менталітету цінності, поширюють почуття меншовартості. Конфлікт проявляється на різних рівнях і має в цілому системний характер. Зіткнення набуло такого розмаху і гостроти, що стало загальнонаціональною проблемою [19, с.95].

Християнство утвердилося як позанаціональна ідея вселюдського братства і спасіння і за своїм змістом та характером виступає вселюдським, вселенським вченням. Для всіх християнських народів світу загалом є одними і тими ж духовно-релігійні та морально-етичні принципи, ідеї та вчення християнства. Однак, реально функціонуючи в певному етнічному середовищі, в рамках національних держав, християнство було змушене врахувати їх етнічну специфіку. Із зміною в суспільному розвитку космополітичних домінант етнічними пріоритетами християнство також, переростаючи у вселенське віровчення на релігійно-моральних засадах Любові, Добра і Милосердя, змінює своє ставлення до процесів національної ідентифікації народів. Тому як настанови і водночас як застереження почали звучати слова Христа: "Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і

Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповів” [МТ., 28: 19-20].

Релігійний чинник, на наш погляд, сам по собі ніколи не був в Україні визначальним у процесах етнотворення і етноінтеграції, національного відродження. Пріоритет у цьому завжди належав національній ідеї. В поліконфесійній Україні лише сходження на рівень національної ідеї як пріоритетного принципу гарантує підхід до конфесійної відмінності як чогось перехідного чи не основного в суспільному і релігійному процесах, утвердження в думці, що Україна **одна** для тих, хто бажає її відродження, і Бог **один** для тих, хто вірить у Нього. Прихід і утвердження християнства в Україні, на наш погляд, лише ускладнив етноідентифікацію нашого народу, оскільки цей процес увійшов у конфлікт із християнськими позанаціональними моральними настановами, космополітичною християнською догматикою, універсальним культом та організаційними принципами церковного управління.

Українська національна ідея та ідея національної Церкви, як суттєві прояви духовності нашого народу, за визначенням відомого українського релігієзнавця Арсена Гудими, впродовж століть взаємно обумовлювали, взаємодоповнювали та взаємопереходили одна в одну [20, с.88]. Яскравим виявом цього виступають визвольна боротьба за “віру і народ руський”, церковні братства (XV-XVIIст.), які дали поштовх розвитку української культури XVIIст., національне відродження XIX- поч. XXст. під гаслом “Бог і Україна” та сучасна роль УПЦ КП, УАПЦ і УГКЦ в національному та державному процесі України.

На думку одного з фундаторів вітчизняної націології проф. Л.Ребета існує органічний зв'язок між релігійною і національною ідеями, бо обидві вони націлені на зміцнення соціальної солідарності. Протягом тривалого часу релігійна ідея виступала консолідуючою силою суспільства. В нових історичних умовах наприкінці XIX ст. цю функцію “перебрала на себе ідея національна” [21, с.114]

Зміст релігійної ідеї, на наш погляд, включає в себе також елементи національної самосвідомості, духовно-інтелектуального, культурного стану нації, її морального здоров'я, тобто елементи національної свідомості і духовної культури українського народу, які одночасно виступають елементами української національної ідеї. Все це єднає її з українською національною ідеєю на державно-правовому і морально-етичному рівнях. Саме ці підстави дають нам право стверджувати те, що християнські засади наявні в українській національній ідеї. В кінцевому результаті взаємозв'язок української національної і релігійної ідей значно підсилюють консолідацію сучасної української нації на засадах культурно-гуманістичних та морально-релігійних вартостей [22, с.16; 23, с.22-28].

Національна ідея, на авторитетну думку проф. Л. Филипович, виступає як система цінностей, що об'єднує націю навколо спільних цілей та ідентичності, тоді як релігійна ідея виступає як система вірувань у надприродне, що формує світогляд та моральні норми; вони часто перетинаються, утворюючи **етнічні релігії** (наприклад, індуїзм), де віра стає частиною національної культури та самоідентифікації. В Україні ці ідеї виражаються через різні конфесії (Православ'я,

Греко-Католицтво), що формують українську ідентичність, та світоглядні пошуки, де віра в Бога часто поєднується з патріотизмом. **Національна ідея виступає як спільна ідея нації**, що включає мову, культуру, історію, традиції та прагнення до самовизначення. Вона об'єднує людей, формує патріотизм, дає відчуття приналежності до спільноти (нації). **Релігійна ідея як віра у вищу силу**, божественне, сенс життя та загробне існування. Вона дає моральні орієнтири, пояснює світ, пропонує шлях спасіння, формує духовний світогляд. Релігійні системи (іудаїзм, синтоїзм), які тісно переплітаються з етносом і формують його культуру (наприклад, буддизм для східноазійських народів). В Україні православ'я та греко-католицизм є значною мірою маркерами, частиною української ідентичності, поряд з мовою та культурою. **Світові релігії (Християнство, Іслам)**: мають міжетнічний характер, але їх послідовники в конкретній країні формують частину національної спільноти. Так, в Україні Українська ідея (незалежність, мова) тісно переплетена з релігійними (християнськими) цінностями та історією, де віра і народ стають нероздільними. Отже, національна ідея виступає як про «хто ми є як нація», а релігійна ідея виступає як про «у що ми віримо і як живемо», і ці ідеї часто підтримують та взаємодоповнюють одна одну [10, с.257-265].

Національну ідею не можна зрозуміти без врахування особливих умов життя народу протягом його історії. Вона відображає глибинний рівень національної свідомості, виступає всіма формами рефлексії нації (людини) над питаннями сутності національної спільноти та сенсом її існування. Вона відображає також сукупність ціннісних

орієнтацій нації, спрямування мислення народу, здатність відчувати і діяти співзвучно національним інтересам. Національна ідея, виступаючи як своєрідний духовний стан народу, його менталітет, формується залежно від традицій, культури нації, всього середовища буття людини і водночас сама впливає на них, існує як «животворна свідомість», як джерело культурно-історичної динаміки нації. Реалізація національної ідеї постає як національний ідеал, що має інтегративний характер і спрямований на позитивний результат.

Українська національна ідея виникає разом з виникненням самої України і проходить ряд етапів у своєму розвитку, зберігаючи в основному свою сутність, але змінює форму, сферу дії, функціональне призначення і глибину вираження. Вона виступає складним соціально-культурним, політичним феноменом, що служить консолідації нації для найефективнішої реалізації завдань українського національного відродження, яке має комплексний характер і виступає як цілісний процес становлення і розвитку власної національної державності, пробудження національної самосвідомості і гідності, розвитку національної культури і мови, утвердження економічної незалежності. Суть його полягає в реалізації національної ідеї та втіленні в ній національного інтересу у всіх сферах життєдіяльності української нації. Пріоритетом національного відродження виступає досягнення національної незалежності і побудова Української соборної демократичної держави. На теперішньому етапі консолідації української модерної нації важливим є об'єднання в рамках національної ідеї, національного відродження та реального процесу

виживання, де інтегративною виступає екологічна ідея [24, с.377].

Українська національна ідея виходить з автохтонності української нації і формується на базі екзистенціально-гуманістично орієнтованої національної ментальності українського народу. Вона базується на глибокому усвідомленні приналежності кожного українця до української національної спільноти, ідентифікації його з цією спільнотою, формуванні уявлень про її типові риси, етнічну територію, мову, уявлення про її історичні та духовні цінності. Важливою рисою української національної ідеї є її укоріненість в історичному минулому, піклування про історичну долю нації в теперішньому, а значить - розуміння суті нерозв'язаних проблем, національних інтересів, поступу українського народу [25, с.36 - 39].

Як основа функціонування української нації, серцевина її духовних інтересів і наріжний камінь її соціально-політичних прагнень, українська національна ідея виступає всеохоплюючою і означає державність, власновладність, суверенітет і соборність. Суть її полягає у вираженні прагнень українського народу до свободи, до завоювання економічної, політичної і культурної незалежності та повнокровне утвердження репрезентувати себе самостійно у міжнародних зносинах.

Найсуттєвішим складником української національної ідеї, враховуючи попередній історичний досвід, є соборність і державність України, тобто прагнення жити разом у самостійній державі, що, єдине, зможе забезпечити всі інші складники народної мрії, включно зі свободою і

справедливістю. Проблема збереження соборності, тобто єдності на основі толерантності, свободи, демократії, віротерпимості і культури в широкому синтетичному розумінні слова, територіальної цілісності молодой Української держави, в теперішній геополітичній і воєнно-стратегічній ситуації дуже тісно пов'язана зі станом сконсолідованості української модерної нації на базі національної ідеї, станом громадянського суспільства, рівнем політичної, правової і громадянської культури, в цілому із загальнонаціональною злагодою.

Отже, якщо кінцевою метою для української національної ідеї є побудова Української соборної самостійної незалежної держави, то для релігійної ідеї – загальнонаціональної церкви. Втілення в життя української національної ідеї тісно пов'язане з глибоким усвідомленням і практичною реалізацією як національного, так і християнського ідеалів. За умов національного ренесансу, під знаком якого завершилося XX століття, християнство пропонує людству нову парадигму і етнічного, і релігійного розвитку, спрямовану на збереження унікальності етнічної самоідентифікації народів при толерантному співіснуванню їх на християнських засадах.

Список використаних джерел та літератури:

1.Медвідь Ф. Християнські засади української національної ідеї // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – Львів: ЛІВС при НАВС України, 1999. С.91-94.

2. Бондаренко В.Д., Висоцька Т.М., Кушнірчук В. А. Автокефалія православних в Україні: головні актори в контексті історичної драми кінця XX - початку XXI століття // Культурологічний альманах. 2024. № 1(9). С.4-14.

3. «Русский мир» Кирила не для України: Збірка наукових статей / Ред. кол.: А.Колодний, П.Павленко, О.Саган, Л.Филипович, В.Шевченко. Українська асоціація релігієзнавців. К.: УАР, 2014. 343 с.

4. Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України : аналіт. доп. / [С. І. Здіорук, В. В. Токман] ; за ред. С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2023. 36 с.

5. Кочан Н. І. Російсько-українська війна і націоналізація церковно-релігійного символічного простору: контекстуалізація, проблематизація, інтерпретація монографія. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2024. 184 с.

6. Предко, О. І. Релігійна безпека/небезпека: можливості та загрози у сфері державно церковних відносин. Культурологічний альманах. 2025. №1. С. 48–54.

7. Релігійна безпека в Україні в умовах коронавірусної пандемії. 3. Монографія. Вінниця 2021. Вид-во ФОП Кушнір Ю.В. 2021. 203 с.

8. Саган О. Московська патріархія як офіційний провідник ідеології «Русского міра» // «Русский мир» Кирила не для України. К., 2014. С. 89-96.

9. Филипович Л.О. Небезпека внутрішньоправославного конфлікту в Україні для міжхристиянських відносин // Культурологічний альманах. 2024. Вип.2 (10), С.19-25.

10. Филипович Л. О. Релігійні виміри національної ідеї: сучасні небезпеки / Людмила Филипович // Трансформація української національної ідеї / упоряд. О. Доній. - Київ : Наш формат, 2019. - С. 257-265.

11. Харьковщенко Є. А., Пілецький Є.А., Скоклюк Ю.О. Релігійна віра як чинник релігійної безпеки/небезпеки в умовах російсько-української війни // Культурологічний альманах. 2024. Вип.3 (11.) С.28-36.

12. Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф. Релігійна складова системи національної безпеки України// Гуманітарний корпус. Випуск 54. Збірник статей з актуальних наукових проблем До 190-річчя Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. До 60-річчя кафедри богослов'я та релігієзнавства. Київ: УДУ ім. М.Драгоманова, 2025, 90 с.

13. Медвідь Ф.М. Духовно-релігійна безпека українського суспільства як важлива запорука в протистоянні російській агресії // Гуманітарний корпус: [збірник статей з актуальних наукових проблем] Випуск 57. Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2025.- 164 с.

14. Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф. Духовно-релігійна безпека України в системі національної безпеки: історико-правовий аспект // Церква - наука - суспільство: питання взаємодії. Матеріали Двадцять другої (23-24 травня 2024 р.) та Двадцять третьої (29-30 травня 2025 р.) Міжнародних наукових конференцій/ Національний заповідник “Кисво-Печерська лавра”. Київ, 2025. 204 с.

15. Медвідь Ф.М.Церковно-релігійний вимір російської гібридної війни проти України: проблеми релігійної безпеки // Війна Росії проти України: від гібридних форм до геноцидних

практик: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (12 листопада 2025 року) / за заг. ред. В.В. Коцура. Укладач Л.М. Коцур. Переяслав (Київська обл.): Домбровська Я.М., 2025. 234 с. С.94-99.

16. Медвідь Ф.М. Церковно-релігійний вимір російської гібридної війни в умовах консолідації українського суспільства //V Всеукраїнські наукові читання з міжнародною участю «Свою Україну любіть!» (05.06.2025 р., м. Київ, НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка). Збірник матеріалів. Автор-упорядник: Фігурний Ю. С.; організаційний секретар: Шинкарик Ю. В. Київ: НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка, 2025. 202 с. С.40-49.

17. Медвідь Ф.М., Твердохліб А.І., Чорний Е.В. Національна ідея як духовна детермінанта системи національної безпеки України//Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті історичних подій XX–XXI століть : зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП. Хмельницький : Вид-во МАУП, 2024. Вип. 17. 220 с.С. 102-113.

18. Медвідь Ф.М., Твердохліб А.І.,Красун А.Р.Національна ідея як духовна детермінанта державотворчих процесів українського народу в контексті історичних подій XX–XXI століть//Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті історичних подій XX–XXI століть : зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП. Хмельницький : Вид-во МАУП, 2023. Вип. 16.248 с.С.86-97.

19. Медвідь Ф., Коваленко А. Релігія в політичному житті України // Київська церква. Альманах християнської думки. 2000. №2(8). С.92-95.

20. Гудима А. Ідея національної церкви в контексті історії та духовності українського народу // Християнство і національна ідея. (Науковий збірник). Київ-Тернопіль-Краків, 1999. С.85-90.

21. Ребет Л. Теорія нації. Мюнхен, 1955. 160 с.

22. Колодний А., Филипович Л. Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан. Львів, 1996. 184 с.

23. Медвідь Ф.М. Національна і релігійна ідеї в історії релігійно-духовного життя України // Історія релігій в Україні. Праці XIII-ї Міжнародної наукової конференції (Львів, 19-23 травня 2003 року). Додаток. Львів: Логос, 2003. С.22-28.

24. Медвідь Ф. Український етнос: екологічні реалії і перспективи // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. Львів: Місіонер, 2000. С.367-377.

25. Медвідь Ф.М., Медвідь А.М. Українська національна ідея як державотворча детермінанта: питання теорії та історії // Українознавчий альманах. Випуск 2. К: ВПЦ «Київський університет», 2010. С.36-39.

Монастирський Б.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(м.Хмельницький)

Науковий керівник: **Парандій В.О.,**
кандидат історичних наук, доцент
(м.Хмельницький)

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ДИРЕКТОРІЇ УНР

*«Мені здається, що національна політика повинна бути
першою від усіх інших, адже без національної свободи немає
повної свободи взагалі» [1]*
(Симон Петлюра)

В умовах загострення кризи гетьманського уряду в Україні посилилася діяльність політичних сил, що обстоювали ідею відновлення Української Народної Республіки. Результатом цієї активізації стало створення в серпні 1918 року в Києві Українського національного союзу, який очолив Володимир Винниченко. УНС зайняв опозиційну позицію щодо гетьманської влади.

Підписання та подальше скасування Брестського мирного договору мали для УНР суперечливі наслідки. Найважливішим здобутком Центральної Ради стало міжнародне визнання Української Народної Республіки як незалежної держави та повноправного учасника міжнародних відносин. У зв'язку з цим було сформовано Міністерство закордонних справ із відповідною організаційною структурою,

яке в останній період діяльності Центральної Ради очолював Михайло Любінський. Україна відкрила свої дипломатичні представництва в Берліні, Відні, Царгороді, Софії та Бухаресті. З політичного погляду керівництву УНР зрештою вдалося протистояти більшовицькій агресії та відновити, хоча й на нетривалий час, свою владу на території держави.

Після того як 14 листопада Павло Скоропадський сформував новий уряд за участю російських монархістів, в Україні загострилася політична криза. У цих умовах 14 листопада 1918 року було утворено Директорію Української Народної Республіки, яка перебрала на себе функції державної влади після усунення гетьманського режиму. Головною причиною її створення стала потреба сформувати уряд, здатний очолити боротьбу за державну незалежність України.

Відповідно до Універсалу УНР від 20 листопада 1917 року Україна проголошувалася державою, однак до появи Директорії не існувало дієвого органу, що реально здійснював би управління країною. У своєму зверненні до українського народу Директорія закликала до збройного виступу проти гетьмана, вважаючи його владу незаконною. Аналогічну позицію зайняв і Симон Петлюра, який виїхав до Білої Церкви та очолив війська Директорії, зокрема загони Січових стрільців чисельністю близько трьох тисяч бійців.

Національна політика Директорії УНР (1919-1920 рр.) була зорієнтована на гарантування рівних конституційних прав і свобод для всіх громадян незалежно від расової, національної чи етнічної належності. Вона передбачала перетворення поліетнічного та багатокультурного характеру суспільства на чинник суспільної єдності й становлення громадянського

суспільства, підтримку культурної ідентичності українського етносу, комплексний розвиток української мови та культури. Важливим напрямом було створення сприятливих умов для збереження і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин, інтеграція в українське суспільство етнічних груп, що зазнали незаконних депортацій, а також розширення взаємодії з українцями за кордоном. Політика Директорії також була спрямована на утвердження міжетнічної толерантності, дружніх і довірчих відносин, поваги до мови, культури та традицій різних етнічних спільнот і вдосконалення правових механізмів регулювання міжнаціональних відносин.

Внутрішня політика Директорії УНР передбачала відновлення дії законодавства Української Народної Республіки. Зокрема, було ухвалено закон про безоплатну передачу поміщицьких земель у власність селян, при цьому за колишніми землевласниками зберігалися житлові будівлі, худоба та виноградники. Земельні володіння промислових підприємств, цукрових заводів і іноземних власників оголошувалися недоторканими, а максимальний розмір земельної ділянки, дозволеної у приватному користуванні, становив до 15 десятин.

Було сформовано уряд на чолі з Володимиром Чехівським. Вищу законодавчу владу передали Трудовому Конгресові — представницькому органу, до складу якого входили депутати від селянства, робітників, трудової інтелігенції, а також працівників залізниці й пошти. Водночас власники підприємств, поміщики, буржуазія та так звана «нетрудова» інтелігенція були позбавлені виборчих прав.

Спроби створити боєздатну регулярну армію на основі збройних формувань, що виникли під час антигетьманського повстання, не дали результатів. Унаслідок цього Директорія фактично залишилася без дієздатних збройних сил. Головний отаман Симон Петлюра змушений був призначати отаманами осіб, які мали військовий досвід, озброєння та декларували вірність Директорії й готовність протистояти більшовикам. Проте централізованого контролю над отаманами не існувало. Постійні воєнні дії, епідемії, внутрішні конфлікти в керівництві, виснаження військових і фінансових ресурсів, успадкованих від режиму П. Скоропадського, а також відсутність зовнішньої підтримки призвели до поразки армії УНР.

Упродовж тривалого часу значна частина території України залишалася поза реальним впливом Директорії.

З метою реалізації національної політики Директорії УНР було сформовано відповідну нормативно-правову основу. У цей період ухвалено низку законів, постанов і рішень, спрямованих на врегулювання становища національних меншин на території Української Народної Республіки. Зокрема, 31 грудня 1918 року було прийнято Закон «Про культурну автономію національних меншин», який закріплював право національних спільнот на культурну автономію, зокрема створення власних навчальних закладів, культурних установ і друкованих видань.

Важливим кроком стало ухвалення 15 липня 1919 року Закону «Про національні меншини в Україні», що визначав основні принципи дотримання прав національних меншин і гарантував їм свободу користування рідною мовою,

сповідування релігії, збереження культури та традицій. Крім того, 1 вересня 1919 року було прийнято Закон «Про громадську організацію національних меншин», який надавав можливість створення відповідних громадських об'єднань з метою захисту прав і законних інтересів національних спільнот.

Загалом законодавчі акти Директорії УНР визнавали право національних меншин на вільний розвиток їхньої культури, мови, релігії та звичаїв. Для практичної реалізації цієї політики було утворено державні інституції, відповідальні за питання національної культури й освіти. Прийняте законодавство також передбачало комплекс заходів із захисту прав та інтересів національних меншин у суспільному житті, сфері праці, освіти й релігії, утверджуючи принцип національної рівності та рівних можливостей для всіх громадян УНР незалежно від їхньої національної належності.

Отже, Директорія відновила в Україні республіканську форму правління та демократичні засади державного управління. Скликаний нею Трудовий конгрес забезпечив широку представницьку базу української влади. Українська делегація також брала участь у Паризькій мирній конференції, на якій визначалися післявоєнні долі держав — учасниць Першої світової війни.

Державна політика Директорії УНР була спрямована на згуртування українського суспільства. Її керівники прагнули врахувати позиції політичних партій і суспільні запити, сформувавши уряд — Раду Народних Міністрів — на коаліційних засадах. Компромісним рішенням стала політична модель УНР, побудована на принципі трудових рад, за якої

право делегувати представників до органів влади мали виключно «працюючі верстви» населення. Водночас у національному питанні було взято курс на утвердження незалежної української державності.

1 січня 1919 року Директорія ухвалила закон про державну мову УНР та закон про вищий уряд Української автокефальної православної церкви, відповідно до якого православна церква в Україні проголошувалася автокефальною. Також було прийнято закон про запровадження державної грошової одиниці — гривні, що передбачав вилучення з обігу російських грошових знаків як царського, так і тимчасового уряду. Землю оголосили «народним надбанням», скасувавши приватну власність на неї. За часів Директорії активізувалися дипломатичні відносини УНР, відбувався розвиток науки та культури. Одним із найвагоміших здобутків цього періоду стало проголошення Акта Злуки — об'єднання УНР і ЗУНР у єдину соборну державу. [2]

Водночас у грудні 1918 року радянська Росія без оголошення війни розпочала агресію проти УНР. Її війська стрімко просувалися вглиб української території, що змусило 2 лютого 1919 року Директорію та центральні органи влади терміново евакуюватися з Києва до Вінниці. Не витримавши політичного тиску та відповідальності, 10 лютого 1919 року Володимир Винниченко подав у відставку, після чого головою Директорії став Симон Петлюра. Саме йому довелося очолити українську державу в один із найтрагічніших періодів її історії. У надзвичайно складних умовах, без зовнішньої підтримки, УНР продовжувала збройну боротьбу проти як «червоної», так

і «білої» Росії. У листопаді 1920 року залишки українських військ і державного апарату УНР під тиском чисельно переважаючих більшовицьких сил були змушені відступити на територію Польщі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Петлюра С. Вибрані твори. К., 1995. С.102.
2. Директорія УНР (грудень 1918 р. – листопад 1921 р.).
/ Електронний ресурс: <https://unr.uinp.gov.ua/> (дата звернення 12.11.2025 р.).

Павленко Б.,
здобувач освіти
(м.Полтава)
Тенькова З.,
викладач
(м.Полтава)

ДЕКОМУНІЗАЦІЯ ТА ДЕРУСИФІКАЦІЯ ЯК ЕТАПИ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Декомунізація та дерусифікація в Україні — це важливі суспільно-політичні процеси, спрямовані на очищення публічного простору від символів тоталітарного минулого та російсько-імперського впливу. Вони стали одним із головних інструментів переосмислення історичної пам'яті, формування національної ідентичності та утвердження незалежного українського світогляду. Після 2014 року, а особливо з початком повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, ці процеси набули особливої актуальності.

Декомунізація в Україні — процес позбавлення від наслідків комуністичної ідеології, що розпочався в часи розпаду СРСР та стихійно активізувався під час «ленінопаду»(демонтаж пам'ятників Володимиру Леніну) в період Євромайдану. Якщо говорити про дерусифікацію в Україні то це складний процес очищення національної ідентичності від впливу російської культури, мови та історичних наративів, що триває століттями і набирає обертів у сучасній реальності. Він почався ще в часи розпаду Російської

Імперії, перервався радянським періодом, і відновився з новою силою після 1991 року, особливо після 2014 року та з початком повномасштабного вторгнення 2022-го. Цей процес не просто про перейменування вулиць чи видалення пам'ятників – це глибоке переосмислення, як українці бачать себе в світі, звільняючись від колоніального спадку, що нав'язував чужу мову та цінності.[1]

Активна фаза декомунізації розпочалася у 2015 році, після ухвалення відповідного законодавства. Однак, повномасштабна агресія росії в 2022 році показала, наскільки важливо позбутися символічного і ментального впливу держави-агресора. Український інститут національної пам'яті (м.Київ) у 2022–2023 роках неодноразово наголошував, що російські назви у містах та російські пам'ятники мають не просто історичне значення — вони є інструментом культурної присутності російської федерації. Україна хоче вийти з-під впливу російської історіографії, сформувати власний національний історичний наратив та політику пам'яті, пов'язану з європейською традицією. Очікуваним результатом деколонізації є знищення будь-яких культурних та історичних зв'язків між Україною та росією, щоб ніхто не вважав українців та росіян ні «одним народом», ні «братніми народами». [2]

В Україні активно проводять перейменування вулиць, площ, сіл та інших топонімів, які носили комуністичні або російські імперські назви. У багатьох містах також демонтовують пам'ятники радянським діячам та символи російського впливу. Наприклад, у Сумах та інших містах створено офіційні переліки перейменованих об'єктів, що допомагає громадам упорядковувати публічний простір. Ці

процеси спрямовані не лише на фізичне усунення символів минулого, а й на зміну ставлення до історії. Вони допомагають суспільству усвідомити власне минуле та позбутися нав'язаних радянських і російських інтерпретацій. В наукових дослідженнях підкреслюється, що пам'ятники, назви вулиць та інші символи дуже впливають на формування колективної пам'яті та ідентичності. [3]

Попри значний прогрес, процеси декомунізації й дерусифікації стикаються з труднощами. Частина населення виступає проти демонтажу окремих об'єктів, вважаючи їх частиною історії. Деякі громади наполягають на збереженні певних пам'ятників чи назв. Експерти Українського інституту національної пам'яті наголошують, що важливо зберігати баланс і аналізувати кожен об'єкт окремо, щоб не нашкодити культурній спадщині.

Список використаних джерел і літератури:

1. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 26. – Ст. 219. Дата звернення: 10.12.2025.

2. Касьянов Г. В. Декомунізація та політика пам'яті в Україні: основні тенденції та проблеми / Г. В. Касьянов // Україна Модерна. – 2019. – № 26. – С. 12-32. Дата звернення: 09.12.2025.

3. Дерусифікація: чому важливо позбутися російських назв / Український інститут національної пам'яті. –

Київ : УІНП, 2023. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/derusyfikaciya-chomu-vazhlyvo-pozbutysya-rosiyskykh-nazv>. Дата звернення: 10.12.2025.

Русов А.,
здобувач освіти
(м.Полтава)
Тенькова З.,
викладач
(м.Полтава)

СОЦМЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ

Сьогодні мережа Інтернет та online-середовище стали головним осередком комунікацій, обміну думками та відтворення власної сутності. Для України, країни, яка протягом двох останніх століть прокладала дорогу до визначення самостійної національної одиниці, online-сучасність має безмежне значення. Вона надає можливість виступати і показувати українську культуру, свою мову і традиції, створюючи позитивне уявлення про країну на світовій арені.

По – перше, для людей сучасне суспільство виступає як головне джерело інформації. Плюсом тут є її масова доступність: власне кажучи, кожен може опублікувати хоч що, і це дивляться мільйони. Засоби соціальних можливостей, тобто, стало можливим шукати та розповсюджувати візуальний та текстовий матеріал, переповнений жвавістю та цікавістю, що може сприяти успішному іміджу України у великому світі. До прикладу, уривки з піснями, що лунали в новому шоу, описи та елементи, що є важливим для країни.

Фактично, шоу ще не вийшло на телебачення, а молодь вже проглядає світлини онлайн. Так відбувається те, що сучасне культурне надбання відкрите нам у новому форматі – динамічно, та без зайвих зусиль[1]

Крім того, соціальні мережі є ареною для демонстрації української культури. Митці, історики та інші фахівці у сфері культури створюють цікавий контент, щоб познайомити світ з Україною. Журналісти показують національні костюми та процеси приготування національних страв. Вони також пояснюють значення символів і звичаїв. Як наслідок, сучасна культура також прогресує: українська музика, театр, цирк, кіно та гумор швидко набирають популярності на світовій арені, виходячи за межі музейних стереотипів, вже давно ставши частиною нашого повсякденного життя.

По-третє, єдність українського народу формується разом із суспільством, особливо під час війни. З поширенням фейкових новин, соціальні мережі слугують інструментом комунікації для об'єднання українців. Такі платформи, як TikTok, Instagram та YouTube, поширюють історії про наших героїв, демонструють наше культурне надбання, доводять нашу стійкість, цінності та традиції, які нас об'єднують. Зараз спостерігається помітне зростання контенту рідною мовою, що демонструє всьому світу, як ми пишаємося тим, що є українцями. Це створює онлайн-простір для взаємодопомоги, збереження пам'яті та спільного творення нової української культури.[2]

Також соціальні мережі можуть заподіювати шкоду: поряд із правильними фактами там поширюються вигадані новини, хибні дані та пропагандистські меседжі, що впливає на

стан культури. Ще більше проблем є з поверхневим розумінням культур країн світу, оскільки ми дивимося тільки короткі відеоролики, які не можуть передати всю життєво важливу інформацію. Також наш локальний продукт стикається з конкуренцією з іншими країнами в мережі, іноземним компаніям доводиться виступати конкурентами на ринку всесвітнього вмісту, що зазвичай приваблює більшу аудиторію. У такій ситуації важливо розвивати навички відокремлення правдивої інформації від неправдивої й створити глибший та значущий контент саме українською мовою.[3]

Соціальні мережі стали одним з вагоміших інструментів представлення української культури та об'єднання нас як нації на початку цього століття. Вони допомагають об'єднати українців, де б вони не знаходились, спрощують сферу традицій, поширюють правдиву інформацію, дозволяють нам висвітлювати нові аспекти культури та створюють можливість підтримки нашої державі в онлайн середовищі. Отже, майбутнє української культури залежить від того, як і на що ми використовуємо ці платформи, оскільки саме тут із сучасною нацією проходить її становлення.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бескоровайний, В. (2025). Вплив соціальних мереж на формування національної ідентичності здобувачів вищої освіти. *Молодь і ринок*, (3/235), 150-155. URL: <https://al.fl.kpi.ua/article/view/277983>. Дата звернення: 10.12.2025

2. Solomatova, V. (2019). Visual culture in social networks. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, (20), 200-208. Дата звернення: 10.12.2025

3. Соклаков, Максим. «Cultural production on social media: case study of occupied town» // *Ukrainian Cultural Studies*. 2024. 2(15). URL: <https://ucs.knu.ua/en/article/view/3325>. Дата звернення: 10.12.2025

Старик О.,

викладач

(м.Кам'янець-Подільський)

РОЛЬ ОСВІТИ У ВИХОВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КОНТЕКСТІ ПОДІЙ СЬОГОДЕННЯ

Виховання національної самосвідомості є важливим завданням сучасної освіти, особливо в Україні, де історичні події останніх десятиліть суттєво вплинули на формування національної ідентичності. Заняття з української літератури – один з основних компонентів освітнього процесу, що відіграє ключову роль при вихованні справжнього патріота, адже вони не лише передають знання про культуру та історію, але й формують цінності, світогляд та почуття гордості за свою країну.

Українська література – це дзеркало національної ідентичності, що відображає історичні, соціальні та культурні аспекти життя народу. Читання творів українських авторів, таких як Тарас Шевченко, Леся Українка, Іван Франко, дає можливість здобувачам освіти зануритися в історію, традиції та цінності українського народу. Через аналіз літературних творів учні можуть усвідомити важливість національної ідентичності та її зв'язок із сучасними подіями.

Першооснови патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, значення якої висвітлювалися у роботах О. Любара, В. Пугача, В. Мацюка, М. Стельмаховича, Д. Федоренка. Вони висвітлювали ідеал давньоруської епохи, складовою частиною якого виступає патріотичне виховання. [4].

Сучасні уроки літератури можуть бути адаптовані для обговорення актуальних історичних подій, таких як Революція Гідності, війна на сході України та інші соціально-політичні зміни. Включення цих тем у навчальний процес допомагає учням зрозуміти, як минуле впливає на сьогодення, а також формує критичне мислення та активну громадянську позицію; сприяє збагаченню духовного світогляду, формує усвідомлення особистістю себе як часточки українського народу з власною національною гідністю.

Справжній урок літератури – це урок виховання громадянськості, почуттів добра і краси, утвердження високих моральних ідеалів, формування гармонійно розвиненої особистості, активної життєвої позиції учня. Завдання вчителя-словесника полягає в тому, щоб засобами художнього слова зуміти знання перетворити в переконання, зробити ці ідеї осмисленими, усвідомленими, глибоко продуманими [1]. Вони повинні стати органічною потребою, невід’ємною частиною життя, нормою поведінки кожної дитини, адже зберегти і зміцнити нашу державу можуть громадяни, які люблять свою Батьківщину, свій народ, готові жити в Україні, пов’язати з нею свою долю, готові відстояти незалежність Батьківщини.

Отже, викладач рідної мови та літератури повинен володіти високою культурою, стійкою національною

свідомістю та глибоким розумінням складних завдань, які постають перед незалежною Українською державою. Його роль полягає не лише в передачі знань своїм учням, а й у тому, щоб стати беззаперечним прикладом для наслідування.

Лише систематичне національне виховання є ключем до подолання почуття національної меншовартості та формування свідомого громадянина, який має національне мислення і природне почуття гордості за свою українську ідентичність. У процесі такої виховної роботи формуються основні складові національної самосвідомості: любов до рідної землі та народу, патріотизм і готовність захищати Українську державу, досконале володіння українською мовою, духовна культура, повага до батьків, традицій, історії та звичаїв рідного народу, працелюбність, бажання працювати на благо своєї країни, культура міжособистісного спілкування, а також глибоке усвідомлення громадянської відповідальності і почуття гордості за свою Батьківщину [3].

Заняття з української літератури є важливим інструментом у вихованні національної самосвідомості українців. Через літературні твори учні отримують можливість зрозуміти свою історію, культуру та цінності, а також усвідомити свою роль у сучасному суспільстві. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із глобалізацією та соціально-політичними змінами, важливо продовжувати використовувати літературу як засіб формування національної ідентичності та активної громадянської позиції молоді.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вертій О. Методика вивчення української літератури на сучасному етапі: основні ознаки і поняття // Дивослово. - 2012. - № 3.
2. Жадан М.Н. Виховуємо патріотів художнім словом //Вивчаємо українську мову та літературу.– 2012 - № 15.
3. Зякун Т. Особливості формування національної свідомості молоді та сучасному етапі державотворення //Рідна школа - травень, 2006.
4. Коваль В. Уроки словесності в системі національно-патріотичного виховання // Рідна школа. - 1999. - № 6.

Столяренко О.В.,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Вінниця)*

Столяренко О.В.,

*доктор педагогічних наук, професор
(м.Вінниця)*

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному світі, що характеризується глобалізаційними процесами, динамічним розвитком інформаційних технологій та посиленням геополітичної напруги, питання формування національної ідентичності студентської молоді набуває стратегічного значення для забезпечення стійкості та суверенітету держави. Це зумовлено тим, що саме студентство є рушійною силою інновацій та майбутньою елітою нації. Проте, в умовах безпрецедентних викликів інформаційної безпеки, пов'язаних із поширенням дезінформації, маніпулятивних технологій та інформаційно-психологічних операцій, традиційні педагогічні підходи виявляються недостатньо ефективними. Існує нагальна потреба в розробці та впровадженні інноваційних педагогічних стратегій, які б не лише поглиблювали знання про національну культуру, історію та цінності, але й формували у молоді критичне мислення, медіаграмотність та стійкість до

інформаційних загроз. Таким чином, виникає постановка проблеми: як адаптувати педагогічні стратегії формування національної ідентичності студентської молоді до реалій інформаційного суспільства, забезпечуючи їхню ефективність в умовах постійних викликів інформаційної безпеки?

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес наукової спільноти до проблематики національного виховання та інформаційної безпеки. Зокрема, у працях вітчизняних та зарубіжних науковців розкрито теоретичні основи феномену національної ідентичності [1], висвітлено роль освіти у її формуванні [2] та проаналізовано вплив сучасних медіа на свідомість молоді [3]. Окремо розглядаються аспекти інформаційної стійкості особистості та педагогічні умови її розвитку [4]. Проте, комплексне дослідження, що охоплювало б синергію педагогічних стратегій, формування національної ідентичності та протидії загрозам інформаційної безпеки у контексті вищої освіти, залишається недостатньо розробленим. Акцентується увага на необхідності інтеграції інформаційної гігієни та критичного аналізу інформації в освітній процес [5], але конкретні механізми впровадження цих елементів у контексті національного виховання потребують деталізації.

Обґрунтування актуальності дослідження полягає у критичній потребі захисту ціннісно-світоглядного ядра української молоді від деструктивних інформаційних впливів, спрямованих на розмивання національної свідомості, маніпулювання історичною пам'яттю та провокування внутрішніх конфліктів. Успішне формування національно свідомої, медіаграмотної та інформаційно захищеної

студентської молоді є запорукою національної безпеки та стійкого демократичного розвитку держави. Отже, розробка та наукове обґрунтування інноваційних педагогічних стратегій є не лише актуальним науковим завданням, але й нагальною соціально-педагогічною необхідністю.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні та визначенні ключових педагогічних стратегій формування національної ідентичності сучасної студентської молоді, які забезпечують її інформаційну стійкість в умовах викликів інформаційної безпеки.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів базується на концепції, що ефективні педагогічні стратегії мають бути не лише аксіологічно орієнтованими (спрямованими на засвоєння національних цінностей), але й інформаційно-безпековими (спрямованими на розвиток критичного мислення та медіакомпетентності).

Нами виокремлено три ключові інтегративні педагогічні стратегії:

1. Стратегія критично-історичної рефлексії: Ця стратегія передбачає використання інтерактивних методів (дискусії, кейс-стаді, проєктна діяльність), сфокусованих на критичному аналізі історичних подій та їхніх інтерпретацій в різних інформаційних джерелах. Сучасна молодь має усвідомити, що історія часто стає об'єктом маніпуляцій, особливо в контексті інформаційних війн. Навчальні курси з історії та культури повинні включати модулі з порівняльного аналізу джерел, виявлення фейків та пропагандистських наративів. Обґрунтуванням цієї стратегії є те, що розуміння

історичної правди, сформоване на основі критичного мислення, є фундаментом стійкої національної ідентичності. Наприклад, аналіз висвітлення Голодомору або Євромайдану в різних медіа дозволяє студентам сформулювати власне, аргументоване бачення національної історії, незалежне від зовнішніх маніпуляцій [2], [5].

2. Стратегія медіа-дидактичної компетентності: Вона передбачає систематичне включення в освітній процес елементів медіаграмотності, цифрової етики та інформаційної гігієни. Це не просто уроки про медіа, а інтеграція цих знань у всі навчальні дисципліни. Студенти повинні оволодіти навичками верифікації інформації, розпізнавання прийомів емоційного маніпулювання, ботоферм та цілеспрямованих інформаційних вкидів. Науковим обґрунтуванням є необхідність перетворення молоді з пасивних споживачів інформації на її активних та відповідальних фільтраторів і творців. Впровадження цієї стратегії підвищує здатність студентів протистояти деструктивному впливу, що є прямим внеском у їхню інформаційну безпеку [4].

3. Стратегія національно-ціннісного лідерства: Ця стратегія зосереджена на формуванні активної громадянської позиції та готовності до відстоювання національних інтересів в інформаційному просторі. Вона реалізується через залучення студентів до волонтерських, соціальних та освітніх проєктів, спрямованих на популяризацію української культури, мови та цінностей у цифровому середовищі (наприклад, створення патріотичного контенту, ведення тематичних блогів, участь у протидії кібербулінгу та дезінформації). Отриманий науковий результат полягає у тому, що формування активного

ціннісного лідерства у студентському середовищі створює внутрішній контр-нарратив до зовнішніх інформаційних атак, перетворюючи молодь на суб'єкт інформаційної безпеки, а не лише її об'єкт. Студенти не лише захищаються від загроз, але й поширюють національно орієнтовані цінності [1], [3].

Запропоновані стратегії мають реалізовуватися через інтегровану модель, де виховний процес органічно поєднаний з навчанням, а інформаційна безпека розглядається як невід'ємна частина національного самоусвідомлення. Ефективність цих стратегій підтверджується позитивною динамікою зростання рівня критичного мислення та сформованості громадянської позиції студентів, що було виявлено під час пілотної апробації в умовах вищих навчальних закладів.

Отже формування національної ідентичності сучасної студентської молоді в умовах викликів інформаційної безпеки вимагає переходу від традиційного інформаційно-просвітницького підходу до інноваційного, інтегративного педагогічного підходу. Науково обґрунтовані стратегії – критично-історичної рефлексії, медіа-дидактичної компетентності та національно-ціннісного лідерства – забезпечують не лише глибоке засвоєння національних цінностей, а й формування інформаційної стійкості, критичного мислення та активної громадянської позиції. [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8]. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку конкретного інструментарію оцінки рівня інформаційної стійкості молоді та його кореляції зі сформованістю національної ідентичності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дем'яненко Н. М. Формування національної ідентичності студентської молоді у контексті європейських цінностей. Педагогіка і психологія. 2018. № 3. С. 27–34.
2. Кремень В. Г. Національна ідея та освіта. Освіта і управління. 2019. Т. 22. № 1. С. 1–9.
3. Пономарів О. Д. Медіапростір та його вплив на свідомість молоді. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика. 2020. № 1 (49). С. 132–137.
4. Столяренко Ол. В., Столяренко Ок. В., Московчук О. С., Магас Л. М. Формування у молодих людей соціокультурної компетентності у виховній парадигмі гуманістичного спрямування. «Наукові інновації та передові технології». Серія «Педагогіка». № 2(30), 2024. 1638 с. С. 1352–1364. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-1352-1364](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-1352-1364)
5. Столяренко Ок. В., Столяренко Ол. В. Інтеркультурна освіта, ідея єдності людського роду в контексті вивчення іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі. Знання. Освіта. Освіченість : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції, Вінниця : ВНТУ, 28–29 вересня 2018 р. 195 с. С. 157–161.
6. Столяренко Ок. В., Столяренко Ол. В. Національно-патріотичне виховання майбутніх правоохоронців. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 квіт. 2021 р.). МВС

України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 296 с. С. 20–26.

7. Столяренко Ок. В., Столяренко Ол. В. Psychological and pedagogical aspects of solving the problems resulting from the russian-ukrainian war. Забезпечення психологічної допомоги в секторі Сил оборони України: зб. тез Всеукр. міжвід. психол. форуму (м. Київ, 30 червня 2022 р.). Київ: «Вид-во Людмила», 2022. 324 с. С. 208–212. (<https://dndi.mvs.gov.ua>)

8. Столяренко Ок. В., Столяренко Ол. В., Магас Л. М. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту. Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах окупації українських територій: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 30 вересня 2022 року. Кривий Ріг: ДонДУВС, 2022. 321 с. С. 64–67.

Шемерда О.В.,
викладач
(м.Хмельницький)

УКРАЇНЬСКА ДІАСПОРА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У XX–XXI СТОЛІТТЯХ

Українська діаспора є важливою складовою глобальної свідомості та відіграє значну роль у збереженні національної ідентичності протягом XX–XXI століть. Масові хвилі еміграції, спричинені політичними репресіями, війнами, соціально-економічними кризами та втратою державності, сформували численні українські громади за межами України. Перебуваючи в іншомовному та культурному середовищі, українці були змушені виробляти власні механізми збереження своєї мови, культури, історичної пам'яті та національної ідентичності. Саме діаспора стала тим простором, у якому українська культура та історична свідомість могли розвиватися без ідеологічних обмежень [2].

Протягом XX століття українська діаспора не лише зберігала національні традиції, а й активно формувала альтернативний історико-культурний дискурс, підтримуючи ідею української державності та доносячи її до світової спільноти. У XXI столітті, в умовах глобалізації та інтенсивного інформаційного обміну, роль діаспори зазнала значних змін, перетворившись на важливий фактор культурної

дипломатії, міжнародної підтримки та громадянської мобілізації на захист України [4].

Мета статті — проаналізувати роль української діаспори у збереженні та формуванні національної ідентичності у XX–XXI століттях, визначити основні механізми підтримки української ідентичності за кордоном та з'ясувати вплив діаспорних спільнот на культурні, соціально-політичні та міжнародні процеси, пов'язані з Україною в сучасних умовах.

Українська діаспора у XX–XXI століттях стала одним із ключових факторів збереження та відтворення національної ідентичності українців у світі. В умовах бездержавності, репресій, політичних переслідувань та цілеспрямованої політики русифікації саме українські громади за кордоном взяли на себе функцію збереження мови, культури, історичної пам'яті та національної ідентичності [1].

У XX столітті діаспора створила розгалужену мережу культурних, освітніх та наукових установ — шкіл, церков, видавництв, громадських організацій, які забезпечили наступність української традиції та сформували альтернативний радянському наратив української історії [2].

Важливою складовою цієї діяльності було донесення до світової спільноти правди про Голодомор, політичні репресії та боротьбу України за незалежність. У XXI столітті роль діаспори трансформувалася відповідно до викликів глобалізованого світу: вона активно займається публічною дипломатією, інформаційною протидією дезінформації, підтримкою демократичних цінностей та європейського вибору України. Після 2014 року, і особливо з початком повномасштабної війни, українська діаспора стала потужним

ресурсом міжнародної солідарності, гуманітарної допомоги та відстоювання українських інтересів [4].

Таким чином, українська діаспора не лише зберігає національну ідентичність, а й виступає активним суб'єктом її розвитку, поєднуючи історичну пам'ять із сучасними формами громадянської та культурної участі. Формування української діаспори у XX столітті було зумовлене складними історичними обставинами, пов'язаними з втратою державності, політичними репресіями та масштабними соціальними потрясіннями [1].

Українські громади створювали мережі навчальних закладів, культурно-освітніх товариств, церковних організацій та наукових центрів. Саме через ці установи мова, традиції, історична пам'ять та цінності передавались з покоління в покоління. Видавнича діяльність діаспори сприяла збереженню української літератури, розвитку гуманітарних наук та формуванню власного культурного канону, який протистояв радянській цензурі. Значне місце в цьому процесі займала діяльність українських науковців та митців, які перебували в еміграції та мали змогу вільно осмислювати українське минуле та сьогодення [2].

У другій половині XX століття українська діаспора поступово стала активним учасником міжнародних соціально-політичних процесів. Через громадські організації та міжнародні платформи вона доносила до світової спільноти інформацію про порушення прав людини в Україні, наслідки тоталітарної політики СРСР та прагнення українського народу до самовизначення. Особливе значення мала багаторічна робота діаспори над міжнародним визнанням Голодомору

злочином геноциду, що стало важливим елементом формування глобальної історичної пам'яті про Україну [1].

У XXI столітті функції української діаспори значно розширилися. Сучасні міграційні процеси та розвиток цифрових технологій змінили характер життя діаспори, зробивши його більш динамічним та відкритим. Після Революції Гідності 2013–2014 років, і особливо після початку повномасштабної війни Росії проти України, українська діаспора стала потужним фактором міжнародної солідарності. Вона активно займається культурною та публічною дипломатією, лобіюванням інтересів України, інформаційною протидією дезінформації, організацією гуманітарної та волонтерської допомоги [4].

Українська діаспора у XX - XXI століттях була важливим та стабільним фактором збереження національної ідентичності українців за межами держави. В умовах історичних потрясінь, бездержавності та репресивної політики саме діаспорні спільноти забезпечували безперервність української мови, культури, традицій та історичної пам'яті, створюючи альтернативний простір для розвитку національної ідентичності. Через розгалужену мережу освітніх, культурних, релігійних та наукових установ діаспора сприяла формуванню національно свідомих поколінь українців за кордоном [3].

У XXI столітті роль української діаспори суттєво трансформувалася відповідно до викликів глобалізованого світу та сучасних геополітичних загроз. Вона стала активним суб'єктом публічної та культурної дипломатії, міжнародної адвокації та громадянської мобілізації, відіграючи значну роль у формуванні позитивного іміджу України у світі та захисті її

національних інтересів. Це особливо проявилось в умовах російської агресії, коли діаспора стала важливим ресурсом міжнародної солідарності та підтримки України.

Висновок. Таким чином, українська діаспора є не лише хранителем національної ідентичності, а й динамічним фактором її розвитку. Поєднуючи історичну пам'ять із сучасними формами культурної та громадянської активності, вона забезпечує стабільність української ідентичності та її інтеграцію у світовий культурний та політичний простір.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ковальчук О. Українська діаспора: історія, сучасність, перспективи. Львів : Світ, 2010. 312 с.
2. Світовий конгрес українців. Українська діаспора у світі: виклики та можливості. Торонто, 2015. 98 с.
3. Український інститут. Культурна дипломатія України: стратегія та практика. Київ, 2020. 120 с.
4. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. Київ : Генеза, 2006. 584 с.

Шемерда В.Є.,
здобувач фахової передвищої освіти
(м.Хмельницький)
Науковий керівник: **Шемерда О.В.,**
викладач
(м.Хмельницький)

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Національна ідея є одним із фундаментальних факторів формування та розвитку сучасного українського суспільства. Вона слугує ідеологічною основою національної самосвідомості, визначає систему цінностей, історичні орієнтири та стратегічні цілі суспільного розвитку. Протягом тривалого історичного періоду українська національна ідея формувалася в умовах бездержавності, колоніальної залежності та боротьби за право на самовизначення, що зумовило її тісний зв'язок з проблемами ідентичності, культури та політичної свободи [4].

У сучасних умовах державотворення, європейської інтеграції та протидії зовнішнім загрозам національна ідея набуває особливої актуальності. Вона виконує консолідуючу функцію, сприяючи єдності українського суспільства, мобілізації громадян та зміцненню демократичних цінностей. Усвідомлення змісту та ролі національної ідеї дозволяє глибше зрозуміти процеси трансформації українського суспільства, а

також визначити її вплив на політичний, соціальний та культурний розвиток України у XXI столітті [2].

Мета дослідження полягає в аналізі сутності національної ідеї та визначенні її впливу на процеси формування, консолідації та розвитку сучасного українського суспільства, а також у з'ясуванні її ролі у зміцненні національної самосвідомості, громадянської єдності та державності України в контексті сучасних соціально-політичних викликів.

Національна ідея – це складне та багатовимірне явище, що формується на перетині історичного досвіду, культурних традицій, політичних прагнень та соціальних потреб народу. В українському суспільстві вона виникла як відповідь на тривалу відсутність власної державності, постійну боротьбу за збереження мови, культури та історичної пам'яті. Саме національна ідея в різні історичні періоди слугувала духовним стрижнем, що дозволяло українцям усвідомити себе як окрему спільноту з власними цінностями та цілями розвитку [1].

Історично українська національна ідея розвивалася в умовах зовнішнього політичного панування та асиміляційної політики імперій. У XIX та на початку XX століть вона була тісно пов'язана з національно-культурним відродженням, поширенням ідей незалежності, утвердженням української мови в освіті та літературі. У цей період національна ідея виконувала переважно мобілізаційну функцію, спрямовану на пробудження національної свідомості та формування інтелектуальної еліти, здатної представляти інтереси українського народу [2].

У XX столітті розвиток української національної ідеї зазнав значних деформацій під впливом тоталітарних режимів, насамперед радянського. Політика русифікації, ідеологічного контролю та репресій призвела до спотворення національної ідентичності, придушення історичної пам'яті та заміни національних цінностей псевдоінтернаціоналістськими гаслами. Водночас національна ідея зберігалася в культурному андеграунді, дисидентському русі та в діяльності української діаспори, яка відігравала важливу роль у збереженні та передачі національної ідентичності [3].

З відновленням незалежності України в 1991 році національна ідея отримала можливість для відкритого розвитку та інституційної консолідації. Однак постколоніальна спадщина, соціально-економічні труднощі та ідеологічна фрагментація суспільства ускладнили процес її формування як національно-консолідуючого фактора. У цей період національна ідея часто сприймалася фрагментарно або зводилася до символічних аспектів, не завжди знаходячи практичного втілення в державній політиці та суспільному житті [1].

Сучасний етап розвитку українського суспільства, особливо в контексті російсько-української війни, став свідком глибокої трансформації національної ідеї. Вона набуває чітко вираженого екзистенційного виміру, пов'язаного з боротьбою за виживання держави, захистом суверенітету та права на власний цивілізаційний вибір. Національна ідея все більше ототожнюється з цінностями свободи, гідності, солідарності та відповідальності, що сприяє консолідації різних соціальних

груп незалежно від регіональних, мовних чи культурних відмінностей [4].

Освіта, культура та інформаційний простір відіграють важливу роль у поширенні та консолідації національної ідеї. Через освітні програми, мистецькі практики, медіа та громадські ініціативи формується цілісне бачення української історії та сучасності, а також усвідомлення спільної відповідальності за майбутнє держави. Особливо значним є вплив національної ідеї на молоде покоління, яке виступає носієм нових ціннісних орієнтацій та визначатиме подальший вектор розвитку українського суспільства [2].

Висновок. Отже, національна ідея в сучасній Україні є не лише теоретичною категорією, а й реальним соціально-політичним фактором, що визначає характер суспільних трансформацій. Її вплив проявляється у зміцненні громадянської єдності, утвердженні демократичних принципів та формуванні стійкої національної ідентичності, здатної протистояти зовнішнім викликам та внутрішнім кризам.

Список використаних джерел та літератури:

1. Антонюк О. В. Національна ідея: сутність, еволюція, сучасні інтерпретації. Київ : Ніка-Центр, 2019. 256 с.
2. Воропаєва Т. С. Національна ідентичність у контексті суспільних трансформацій. Український соціум. 2018. № 3. С. 45–56.
3. Рябчук М. Дві України: реальні межі, віртуальні війни. Київ : Критика, 2019. 336 с.

4. Сергійчук В. І. Українська нація: витоки, становлення, розвиток. Київ : ПП Сергійчук М. І., 2020. 560 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Білий Леонід Григорович – кандидат педагогічних наук, доцент; Голова Вченої ради, професор кафедри психології Хмельницького інституту Хмельницького інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом». Директор Хмельницького економіко-правового фахового коледжу ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом» (м.Хмельницький)

Вітюк Олександр Олегович – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України факультету історії і міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця)

Волощук Таїсія Юріївна – курсантка 1-го курсу факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м.Хмельницький)

Городнюк Людмила Степанівна – аспірантка ОНП 033 Філософія, кафедра філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Університету Ушинського (м. Одеса)

Данилюк Артем Сергійович – курсант третього курсу факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м.Хмельницький)

Дорохін Андрій Олександрович – аспірант Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м.Київ)

Кардаш Альбіна Валентинівна – курсантка другого курсу факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м.Хмельницький)

Копельчак Михайло Павлович – кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник. Директор Львівського навчально-наукового центру професійної освіти Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (м.Львів)

Лавренко Єлизавета – студентка гр.ІТ-2-1 Відокремленого структурного підрозділу Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава)

Лещенко Вікторія – студентка гр.ІТ-2-1 Відокремленого структурного підрозділу Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава)

Мазур Дмитро Юрійович – курсант третього курсу факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м.Хмельницький)

Макогончук Наталія Віталіївна – кандидат педагогічних наук, доцент. Доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м.Хмельницький)

Марченко Даріна Василівна – магістрантка І року навчання спеціальності «Психологія» ПВНЗ «Київський медичний університет» (м. Київ)

Медвідь Федір Михайлович – доктор наук в галузі політології, кандидат філософських наук, професор МКА, академік Міжнародної академії безпеки життєдіяльності, докторант Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м.Київ)

Монастирський Богдан – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Правоохоронна діяльність» Хмельницького економіко-правового фахового коледжу ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом» (м.Хмельницький).

Павленко Богдан – студент гр.ІТ-2-1 Відокремленого структурного підрозділу Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава)

Парандій Валентина Олександрівна – кандидат історичних наук, доцент, директор Хмельницького інституту Хмельницького інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом» (м.Хмельницький)

Тенькова Зоя – викладач Відокремленого структурного підрозділу Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава)

Русов Артем – студент гр.ІТ-2-1 Відокремленого структурного підрозділу Полтавського фахового коледжу нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава)

Столяренко Оксана Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету (м.Вінниця)

Столяренко Олена Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м.Вінниця)

Старик Оксана – викладач I категорії. Відокремлений структурний підрозділ Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» (м.Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл.)

Шемерда Володимир Євгенович – здобувач фахової передвищої освіти спеціальності «Туризм і рекреація» Хмельницького економіко-правового фахового коледжу ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом» (м.Хмельницький)

Шемерда Олена Василівна – викладач кафедри туризму та фундаментальної підготовки Хмельницького інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом» (м.Хмельницький)

Чорна М.Ф. – доктор філософії в галузі права, здобувач (м.Київ)

Чорний Едуард Володимирович – доктор інформаційних технологій (DIT), здобувач ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (м. Київ)

Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу
в контексті історичних подій XX–XXI ст. :
зб. наук. пр. Хмельницького інституту МАУП, 2025. Вип. 18. 146 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
Збереження національної ідеї
та національної самосвідомості українського народу в
контексті історичних подій XX–XXI століть
НДДКР УкрІНТЕІ: 0123U104480

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 18

З 162 Збереження національної ідеї та національної самосвідомості українського народу в контексті історичних подій XX–XXI століть : зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП. Хмельницький : Вид-во МАУП, 2025. Вип. 18. 146 с.

Відповідальний за випуск:
Білий Л.Г., *Голова вченої ради Хмельницького інституту МАУП,*
кандидат педагогічних наук, доцент

Комп'ютерний набір та верстка: *Парандій В.О.*
Макет обкладинки: *Парандій В.О.*

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК №3262 від 26.08.2008 р.

Хмельницький інститут
імені Блаженнішого Володимира,
Митрополита Київського і всієї України
29015, м. Хмельницький, проспект Миру 101 А
Тел.: (0382) 78-94-67, 78-94-36
Ел. адреса: himaup@ukr.net
Сайт: www.km.maup.com.ua

*За достовірність фактів, назв, посилань на літературні джерела
відповідальність несуть автори. Редколегія не завжди поділяє їхні погляди.*

Здано в набір 30 листопада 2025 р. Підписано до друку 01 грудня 2025 р.
Формат 60х84 1/16. Гарн. Times. Ум. друк. арк. 2,4.
Друк офсетний. Папір офсетний. Тираж 300 прим.

МАУП

Міжрегіональна
Академія управління
персоналом